

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัย เรื่อง การเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับข้อตกลงเขตการค้าเสรีด้านวิธีการเลี้ยง
ชีพของเกษตรกรไทย มีวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ข้อตกลงเขตการค้าเสรี
2. วิธีการเลี้ยงชีพของเกษตรกรไทย
3. การเตรียมความพร้อมในการหาเลี้ยงชีพของเกษตรกรไทยเพื่อรองรับข้อตกลงเขต
การค้าเสรี
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ข้อตกลงเขตการค้าเสรี

ประเทศไทยจัดทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีฉบับแรกเรียกว่าข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน
(ASEAN Free Trade Area, AFTA) ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่ปี 2535 (สมพงษ์ เฟื่องอารมย์ 2549: 1)
จนกระทั่งปัจจุบัน ประเทศไทยได้ทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีและเจรจาข้อตกลงเขตการค้าเสรีกับหลาย
ประเทศ ประชาชนชาวไทยทุกกลุ่มจึงมีความจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับข้อตกลงเขตการค้าเสรี ดังนี้

1.1 ความหมายของข้อตกลงเขตการค้าเสรี ข้อตกลงเขตการค้าเสรี (Free Trade
Agreement, FTA) หรือเขตการค้าเสรี (Free Trade Area, FTA) หมายถึง ความตกลงระหว่าง
ประเทศตั้งแต่ 2 ประเทศขึ้นไป เพื่อที่จะลดอุปสรรคทางการค้าระหว่างกันให้เหลือน้อยที่สุด มุ่งให้เกิด
การค้าเสรีระหว่างประเทศคู่สัญญา ถือเป็นรูปแบบขั้นพื้นฐานของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ
(Economic Integration) ความร่วมมือระหว่างประเทศดังกล่าวครอบคลุมทั้งด้านการลงทุน การ
คุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา และการลดอุปสรรคด้านการค้าบริการ ปัจจุบันหลายประเทศได้ใช้ FTA
เป็นเครื่องมือในการขยายโอกาสทางการค้า สร้างพันธมิตรทางเศรษฐกิจ และเพิ่มความสามารถใน
การแข่งขันด้านราคา เนื่องจากสินค้าที่ผลิตใน FTA จะถูกเก็บภาษีขาเข้าในอัตราที่ต่ำกว่าสินค้าที่
ผลิตในประเทศที่ไม่ใช่สมาชิก FTA จึงทำให้สินค้าที่ผลิตในประเทศคู่สัญญา FTA ได้เปรียบในด้าน
ราคา ทั้งนี้ ประเทศคู่สัญญา FTA สามารถเจรจาได้ว่าแต่ละประเทศจะลดภาษีให้แก่กันในสินค้าใด
และอย่างไร และจะใช้ระยะเวลายาวนานเท่าไร โดยที่ FTA แต่ละฉบับมีลักษณะพื้นฐานที่เหมือนกัน
ซึ่งกำหนดโดยองค์การการค้าโลก (WTO) 3 ประการ คือ (สมพงษ์ เฟื่องอารมย์ 2549: 1)

1.1.1 ข้อตกลงเขตการค้าเสรีมีวัตถุประสงค์เพื่ออำนวยความสะดวกทางการค้า และ
ไม่สร้างอุปสรรคทางการค้าเพิ่มเติมต่อประเทศอื่นที่ไม่ใช่สมาชิก

1.1.2 ข้อตกลงเขตการค้าเสรีครอบคลุมการค้าระหว่างประเทศมากพอ

1.1.3 ข้อตกลงเขตการค้าเสรีมีตารางการลดภาษีหรือเปิดเสรีให้แล้วเสร็จภายใน 10
ปี โดยยืดหยุ่นได้หากมีเหตุผลที่สมควร

1.2 กติกาของการค้าเสรีตามข้อกำหนดขององค์การการค้าโลก องค์การการค้า
โลกเป็นองค์การระหว่างประเทศที่พัฒนามาจากความตกลงว่าด้วยภาษีศุลกากรและการค้า
(General Agreement on Tariffs and Trade, GATT) ปัจจุบันมีสมาชิก 147 ประเทศ ประเทศไทย
เป็นสมาชิกก่อตั้งขององค์การการค้าโลกลำดับที่ 59 เมื่อ 28 ธันวาคม 2537 การทำข้อตกลงเขต
การค้าเสรีใดๆ จะยึดถือข้อกำหนดขององค์การการค้าโลกซึ่งมีกติกาสำคัญ 8 ประการ ดังนี้ (สมพงษ์
เฟื่องอารมย์ 2549: 4-5)

1.2.1 การให้มาตรการ กฎหมาย กฎระเบียบต่างๆ เกี่ยวกับการค้าโดยไม่เลือกปฏิบัติ
กับประเทศสมาชิก กล่าวคือ ให้การปฏิบัติต่อสินค้าจากทุกประเทศโดยเท่าเทียมกัน (most-favored-
nation-treatment, MFN) โดยไม่เลือกปฏิบัติกับประเทศคู่ค้าใดคู่ค้าหนึ่ง และปฏิบัติต่อสินค้านำเข้า
เท่าเทียมกับสินค้าภายในประเทศ (national treatment) ไม่ว่าจะเป็นการเก็บภาษีภายในหรือการ
กำหนดกฎระเบียบต่างๆ

1.2.2 ความโปร่งใส สมาชิกจะต้องเปิดเผยข้อมูลกฎระเบียบทางการค้าแก่
สาธารณชนและแจ้งประเทศอื่น เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบการค้า รวมทั้งต้องให้ความร่วมมือ
กับประเทศอื่นเมื่อได้รับข้อเรียกร้องให้ชี้แจงข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับกฎระเบียบมาตรการทางการค้า

1.2.3 การให้ความคุ้มครองผู้ผลิตภายในด้วยภาษีศุลกากรเท่านั้น (tariff-only
protection) โดยใช้ภาษีศุลกากรเป็นมาตรการเพื่อคุ้มครองผู้ผลิตภายในได้ แต่ต้องพร้อมที่จะเจรจา
เพื่อลดอัตราภาษีในแต่ละรอบการเจรจา

1.2.4 สมาชิกร่วมกันทำให้การค้าระหว่างประเทศมีเสถียรภาพและความมั่นคง
(stability and predictability) สมาชิกต้องไม่เพิ่มภาษีศุลกากรเกินกว่าอัตราที่ผูกพันไว้ หาก
จำเป็นต้องเพิ่มจะมีการชดเชยผลประโยชน์ให้แก่ประเทศที่เสียหาย

1.2.5 สมาชิกมีสิทธิใช้ข้อยกเว้นในกรณีฉุกเฉินและจำเป็น โดยสามารถใช้มาตรการ
คุ้มครองชั่วคราวในกรณีที่มีการนำเข้ามากผิดปกติ และสามารถจำกัดการนำเข้าเพื่อวัตถุประสงค์ในการ
แก้ไขการขาดดุลการชำระเงินระหว่างประเทศ หรือในกรณีที่เป็นข้อยกเว้นทั่วไป เช่น เพื่อรักษา
สุขภาพของประชาชน เพื่อศีลธรรม เพื่อความมั่นคงภายในของประเทศ เป็นต้น

1.2.6 การรวมกลุ่มทางการค้าเพื่อลดภาษีระหว่างกันได้ หากต้องการให้มีการขยายการค้า (no trade bloc) แต่ต้องไม่มีจุดประสงค์เพื่อกีดกันการนำเข้าสินค้าจากประเทศนอกกลุ่มและไม่กระทบผลประโยชน์เดิมของประเทศนอกกลุ่ม

1.2.7 การยุติข้อพิพาทระหว่างสมาชิก โดยจัดให้มีการหารือระหว่างประเทศสมาชิก และหากไม่สามารถตกลงกันได้จะตั้งคณะผู้พิจารณาหรือคณะลูกขุน (panel) ทำหน้าที่ตรวจสอบข้อเท็จจริงและให้ข้อเสนอแนะ

1.2.8 ให้สิทธิพิเศษแก่ประเทศกำลังพัฒนาในการปฏิบัติตามพันธกรณี (special and differential treatment, S&D) ผ่อนผันให้ประเทศกำลังพัฒนาจำกัดการนำเข้าได้ หากมีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและรักษาเสถียรภาพดุลการค้า รวมทั้งมีระยะเวลาและข้อผูกพันที่ยืดหยุ่นมากกว่า

1.3 **สาระสำคัญของความตกลงในการค้าเสรีสินค้าการเกษตร** สินค้าการเกษตรนับเป็นสินค้าหมวดสำคัญที่มีประเด็นสำคัญปลีกย่อยที่ประเทศต่างๆ พยายามรักษาสถานะสิทธิการของประเทศตนเองไว้ ทำให้การเจรจาการค้าเสรีพหุภาคีรอบอุรุกวัยมีความขัดแย้งอย่างมากในการหาข้อตกลงเรื่องการค้าสินค้าเกษตร การเจรจาผ่านไปถึง 8 ปีตั้งแต่ปี 2529-2537 ผลการเจรจาได้เพียงกรอบพื้นฐานสาระสำคัญของความตกลงว่าด้วยการเกษตร ดังนี้ (วิสุทธิ ไบไม้ จักรกฤษณ์ ควรพจน์ วิฑูรย์ เลี่ยมจำรูญ และบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์ 2547: 24-27)

1.3.1 การลดภาษีศุลกากรและปรับเปลี่ยนมาตรการที่ไม่ใช่ภาษีศุลกากรให้เป็นภาชีนำเข้า โดยกำหนดเป็นปริมาณโควตาและเก็บภาษีศุลกากรสินค้าที่อยู่ในโควตาในระดับต่ำ สินค้าส่วนที่เกินโควตาที่กำหนดให้เก็บในอัตราที่สูง

1.3.2 การลดการอุดหนุนการผลิตภายใน แบ่งเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ การอุดหนุนภายในที่บิดเบือนตลาด การอุดหนุนภายในที่ไม่บิดเบือนตลาด การอุดหนุนที่ยกเว้นให้กับประเทศกำลังพัฒนา

1.3.3 การลดการอุดหนุนการส่งออก โดยต้องไม่อุดหนุนเกินกว่าที่ผูกพันไว้ โดยใช้ยอดการอุดหนุนในปีฐาน (พ.ศ.2529-2531) เป็นจุดเริ่มต้น และผูกพันการอุดหนุนส่งออกเป็นรายสินค้า ฉะนั้นจึงไม่สามารถให้การอุดหนุนส่งออกกับสินค้าเกษตรที่ไม่เคยได้รับการอุดหนุนส่งออกในปีฐาน แต่มีข้อยกเว้นสำหรับประเทศกำลังพัฒนา กรณีที่เป็นการอุดหนุนส่งออกเพื่อลดต้นทุนการตลาดที่รวมถึงต้นทุนในการปรับปรุงคุณภาพสินค้าและการขนส่งระหว่างประเทศ และต้นทุนการขนส่งภายในประเทศ

สาระสำคัญดังกล่าวส่งผลให้ประเทศไทยต้องปรับลดภาษีศุลกากรสินค้าเกษตรรวม 740 รายการ ปรับเปลี่ยนมาตรการที่ไม่ใช่ภาษีศุลกากรให้เป็นมาตรการโควตาภาษีสินค้า 23 รายการ ได้แก่ น้ำมันและนมปรุงแต่ง นมผงขาดมันเนย มันฝรั่ง หอมหัวใหญ่ เมล็ดพันธุ์หอมหัวใหญ่ มะพร้าว มะพร้าวเนื้อแห้ง น้ำมันมะพร้าว เมล็ดกาแฟ กาแฟสำเร็จรูป ชา พริกไทย กระเทียม ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ข้าว ถั่วเหลือง กากถั่วเหลือง น้ำมันถั่วเหลือง น้ำมันปาล์มและน้ำมันเมล็ดในปาล์ม น้ำตาล ใบยาสูบ เส้นไหมดิบ และลำไยแห้ง การลดการอุดหนุนการผลิตภายใน เช่น การประกันราคา และการแทรกแซงราคาเกินกว่าเพดานที่กำหนด เป็นต้น สำหรับการอุดหนุนการส่งออกนั้น เนื่องจากในปฏิญญาประเทศไทยไม่ได้ให้การอุดหนุนการส่งออกสินค้าเกษตร ประเทศไทยจึงไม่สามารถให้การอุดหนุนการส่งออกได้

ประเทศสมาชิกในองค์การค้าโลกยังมีความเห็นร่วมกันในการกำหนดกติกาการค้าสินค้าเกษตรในชั้นต่อไป คณะมนตรีใหญ่ขององค์การค้าโลกจึงประกาศให้เริ่มการเจรจาสินค้าเกษตรรอบใหม่ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2543 และได้มีความพยายามที่จะร่างข้อตกลงแต่ก็ยังไม่แล้วเสร็จ ดังนั้น การค้าเสรีสินค้าทางการเกษตรในปัจจุบันจึงยังคงดำเนินตามสาระสำคัญของความตกลงว่าด้วยการเกษตรดังกล่าวข้างต้น

1.4 ผลกระทบของข้อตกลงเขตการค้าเสรีที่มีต่อประเทศไทย ตั้งแต่ประเทศไทยเริ่มดำเนินการค้าระหว่างประเทศตามข้อตกลงเขตการค้าเสรีกับประเทศคู่ค้า มีผลกระทบต่างๆ ดังนี้

1.4.1 มุมมองของผู้บริโภค FTA ช่วยลดภาษีนำเข้า ทำให้ราคาสินค้านำเข้าถูกลง ถือเป็นการเพิ่มกำลังซื้อของประชาชนทางอ้อม ยังช่วยกดดันให้ราคาสินค้าชนิดเดียวกันหรือสินค้าที่สามารถใช้ทดแทนกันได้ ที่ผลิตในประเทศมีราคาลดลงด้วย ซึ่งเป็นผลจากการแข่งขันที่สูงขึ้น (สมพงษ์ เพื่องอารมย์ 2549: 8)

การลดภาษีศุลกากรยังทำให้มีการนำเข้าสินค้าชนิดใหม่ๆ ที่ยังไม่เคยมีการนำเข้ามาก่อน เพราะเจอกำแพงภาษีในอดีต ถือเป็นการเพิ่มทางเลือกให้แก่ประชาชนอีกทางหนึ่ง

1.4.2 มุมมองของผู้ผลิต FTA เพิ่มโอกาสให้แก่ผู้ส่งออก ลดภาระของผู้ประกอบการที่ต้องนำเข้าวัตถุดิบ เพื่อใช้ในการผลิตสินค้าและเพิ่มการแข่งขันภายในประเทศ ส่วนหนึ่งจะสามารถผลิตและส่งออกสินค้าได้มากขึ้น เนื่องจากภาษีนำเข้าของประเทศคู่สัญญา FTA ลดลง สินค้าที่ไม่เคยส่งออกเนื่องจากกำแพงภาษีจากต่างประเทศก็จะเริ่มส่งออกได้ (สมพงษ์ เพื่องอารมย์ 2549: 8)

ผู้ผลิตที่มีการนำเข้าวัตถุดิบเพื่อใช้ในการผลิตสินค้า จะได้ลดต้นทุนการนำเข้า และเพิ่มทางเลือกให้ผู้ผลิตสามารถนำเข้าวัตถุดิบจากหลายแหล่งมากขึ้น ส่งผลให้สามารถขายสินค้า

ได้ในราคาที่ถูกลง ซึ่งเป็นการเพิ่มความสามารถในการแข่งขันด้านราคาให้แก่ผู้ผลิต ในทางกลับกัน FTA กลับส่งผลให้ให้ผู้ผลิตสินค้าขายภายในประเทศ ซึ่งต้องแข่งขันกับสินค้านำเข้าที่ราคาถูกลง ทำให้ต้องมีการปรับตัวรับการแข่งขันที่เข้มข้นขึ้น

1.4.3 ผลกระทบต่อเกษตรกรไทย สามารถพิจารณาเป็นรายประเทศคู่สัญญา ดังนี้ (คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา 2549: 4-5)

(1) ข้อตกลงเขตการค้าเสรี ไทย-จีน ศักยภาพการผลิตสินค้าเกษตรของจีน หลายชนิดสูงกว่าไทย เช่น ผัก ผลไม้ กระเทียม หอมหัวใหญ่ กาแฟ ชา ไหม และสินค้าอุตสาหกรรม เป็นต้น เนื่องจากรัฐบาลไทยมีข้อสันนิษฐานว่า ประเทศจีนมีประชากรจำนวนมาก ผลผลิตทางการเกษตรยังไม่เพียงพอต่อการบริโภคภายในประเทศ ประเทศไทยจึงน่าจะได้เปรียบทางการค้า ดังแสดงในหลักฐานทางสถิติการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นเพียงข้อมูลทางการค้าที่ถูกกฎหมาย โดยไม่ได้้นำการค้าระหว่าง ไทย-จีน ที่ไม่ถูกกฎหมายมาพิจารณาร่วมด้วย จึงทำให้การประเมินสถานการณ์ของความได้เปรียบทางการค้าของไทยต่อจีนถูกบิดเบือนไปจากข้อเท็จจริง

(2) ข้อตกลงเขตการค้าเสรี ไทย-อินเดีย สินค้าทางการเกษตรของไทย หลายชนิดเป็นที่ต้องการของอินเดีย เช่น ยางพารา ถั่วลิสง ถั่วเขียว มันสำปะหลัง และอาหารแปรรูป เป็นต้น ส่วนสินค้าที่ไทยต้องการจากอินเดีย ได้แก่ อัญมณี ปุ๋ย ฝ้าย และผ้า เนื่องจากอินเดียขาดแคลนเงินตราต่างประเทศ ทำให้วิธีการค้าปกติไม่ประสบความสำเร็จ ซึ่งแก้ไขด้วยวิธีการค้าต่างตอบแทน (counter trade) หรือการค้าหักบัญชี (account trade) รัฐจึงต้องเตรียมความพร้อมในการอำนวยความสะดวกของวิธีการค้า โดยรัฐต้องทำหน้าที่เป็นสำนักหักบัญชี (house clearing) ในการบริการประชาชน พร้อมทั้งเจรจาในการเสนอการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน

(3) ข้อตกลงเขตการค้าเสรี ไทย-บาร์เรน เป็นโอกาสที่ไทยจะขยายตลาดส่งออกสินค้าเกษตรไปสู่ภูมิภาคทางตะวันออกกลาง ผ่านประเทศบาร์เรนเป็นศูนย์กลาง

(4) ข้อตกลงเขตการค้าเสรี ไทย-ญี่ปุ่น อุปสรรคที่สำคัญ คือ 1) ญี่ปุ่นมีความเป็นชาตินิยมสูง สามารถแก้ไขได้ด้วยการร่วมลงทุนระหว่างญี่ปุ่นกับไทย (joint venture) เพื่อให้สินค้าที่ผลิตในประเทศไทยมีลักษณะความเป็นญี่ปุ่นสามารถตอบสนองของความเป็นชาตินิยมของญี่ปุ่นได้ 2) ญี่ปุ่นมีความต้องการและระสนิยมในระดับคุณภาพที่สูง และความต้องการที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในฐานะที่เป็นผู้บริโภคที่มีรายได้สูง สินค้าไทยจึงต้องพัฒนาทั้งผลิตภัณฑ์และการออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้มีคุณภาพสูงอย่างต่อเนื่อง

(5) ข้อตกลงเขตการค้าเสรี ไทย-สหรัฐอเมริกา คาดได้ว่าเมื่อมีการลงนามอย่างเป็นทางการจะทำให้ปริมาณการค้าระหว่างกันมีเพิ่มมากขึ้น แม้จะไม่มี การเก็บภาษีศุลกากร

ระหว่างกัน แต่สหรัฐอเมริกายังคงใช้มาตรการอุดหนุนการผลิตและอุดหนุนการส่งออกสินค้าการเกษตร ได้แก่ การออกกฎหมายที่เรียกว่า Farm Bill 2002 การใช้งบประมาณประจำปีในการอุดหนุนภาคการเกษตร ซึ่งจะเป็นอุปสรรคในการขยายโอกาสส่งออกสินค้าการเกษตรของไทยไปยังสหรัฐอเมริกา รวมทั้งเป็นอุปสรรคในการแข่งขันทางการค้าเข้าสู่ภูมิภาคต่างด้วย

(6) ข้อตกลงเขตการค้าเสรี ไทย-ออสเตรเลีย หากรัฐบาลไทยยอมตามข้อเสนอของออสเตรเลีย คาดว่าจะมีผลกระทบให้เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมของไทยได้รับความเดือดร้อนทันที และการตรวจสอบมาตรฐานคุณภาพสินค้าประเภทเนื้อสัตว์และผลไม้ในระดับสูง หากพิจารณาภาพรวมทางการเกษตร การทำเขตการค้าเสรีมีทั้งประโยชน์ในการขยายการส่งออกสินค้าที่ไทยมีศักยภาพที่เหนือกว่า ได้แก่ ข้าวโพด มันสำปะหลัง น้ำตาลทราย ยางพารา ไข่ เนื้อสุกรและผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูป และมีผลกระทบที่เป็นอุปสรรคต่อสาขาการเกษตรที่ประเทศไทยมีความด้อยกว่าและไม่สามารถแข่งขัน ได้แก่ ถั่วเหลือง ปาล์มน้ำมัน มันฝรั่ง โคนม จึงมีโอกาสจะถูกสินค้าจากต่างประเทศทดแทนและทำลายอาชีพที่สร้างสินค้านั้นๆ ของประชาชนไทยได้ นอกจากนี้ ยังมีผลกระทบทั้งต่อข้อกฎหมายที่รัฐบาลไทยรับเงื่อนไขข้อผูกพันในพันธกรณีของสนธิสัญญา และผลกระทบทางเศรษฐกิจเกี่ยวกับวิถีชีวิตของเกษตรกรและประชาชนทั่วไปในวงกว้าง

1.4.4 ผลกระทบต่อสังคมเกษตรกรรมของชนบทไทย ในอดีตประชาชนในชนบทของไทยส่วนใหญ่ทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก โดยอาศัยธรรมชาติที่เอื้อให้เกิดทรัพยากรทางธรรมชาติมากมายในลักษณะความหลากหลายทางชีวภาพ ทำให้ชาวชนบทได้พัฒนาความรู้ต่างๆ จากการเรียนรู้ระบบนิเวศความหลากหลายทางชีวภาพทางธรรมชาติในท้องถิ่น รวมทั้งมีอิทธิพลต่อกระบวนการคิดแบบเกื้อกูลกันระหว่างเพื่อนบ้าน และระหว่างคนกับธรรมชาติ ถ่ายทอดและพัฒนาเพิ่มเติมจากคนรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหลัง จนกลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ชาวบ้านได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและทำมาหากินในชีวิตประจำวัน สืบทอดจนเป็นที่ยอมรับว่าเป็นขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อสังคมเกษตรกรรมของชนบทไทย เช่น การหาพืชสมุนไพรในป่ามาใช้รักษาโรค การทำฝายแบ่งปันกันทดน้ำเข้าที่นา การเอาแรงกัน การทำเครื่องจักสาน เป็นต้น ทำให้ชนบทไทยแต่ละท้องถิ่นมีลักษณะสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น เช่น การทอผ้าลายน้ำไหลในจังหวัดน่าน การทอผ้าไหมแพรวาในจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นต้น

การพัฒนาของประเทศไทยตามแนวสังคมตะวันตกที่เน้นเศรษฐกิจระบบทุนนิยม กระแสโลกาภิวัตน์ และความเจริญทางเทคโนโลยี ส่งผลให้ภาวะความทันสมัยแผ่กระจายจากสังคมเมืองสู่สังคมชนบท เกิดกระแสเอาอย่างวัฒนธรรมของประเทศที่พัฒนาแล้วของชาวชนบทของไทย ที่ให้ความสำคัญกับวัตถุ เงินตรา และการค้า ส่งผลให้ค่านิยมการพึ่งพาอาศัยกันและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ในสังคมชนบทไทยค่อยๆ จืดจางลงไปเรื่อยๆ จนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประจำถิ่นที่เคยมีอยู่อย่างหลากหลาย กลายเป็นอารยธรรมบริโภคนิยมที่ห่างไกลธรรมชาติและจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์มากขึ้น ดังเห็นได้ชัดจากการแต่งกาย การกิน การรักษาโรค และการบันเทิง ทำให้คนรุ่นใหม่ตกเป็นเหยื่อการโฆษณาทางสื่อสารมวลชน สังคมเกษตรกรรมของชนบทไทยจึงค่อยๆ สูญเสียวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นไปโดยที่คนรุ่นใหม่มิได้เกิดความตระหนักถึงคุณค่าและการอนุรักษ์อย่างยั่งยืน การมุ่งทำการค้าเสรีเพื่อความเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศจึงเป็นการสร้างการแข่งขันของประเทศโดยรัฐบาลให้คุณค่าของการเกษตรเป็นเพียงกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อตอบสนองการส่งออกเป็นหลัก มิได้มองว่าเกษตรกรรมเป็นส่วนหนึ่งของวิถีสังคมและวัฒนธรรม วิธีคิดเช่นนี้ทำให้เกษตรกรที่ปลูกพืชผักและผลไม้ หรือเลี้ยงสัตว์ที่ได้รับผลกระทบจากการค้าเสรีต้องสูญเสียอาชีพและวิถีชีวิตในที่สุด ที่สำคัญประเทศไทยจะสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพที่เคยอยู่คู่กับสังคมเกษตรกรรมของชนบทไทยด้วย ดังนั้น วิสุทธิ ไบไม้ จักรกฤษณ์ ควรพจน์ วิฑูรย์ เลี่ยมจำรูญ และบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์ (2547: 155-158) ได้เสนอให้รัฐบาลทบทวนการจัดทำข้อตกลงการค้าเสรีตามหลักการและกระบวนการ ดังนี้

(1) รัฐบาลควรระงับการเจรจาทำความตกลงเรื่องเขตการค้าเสรีกับทุกประเทศ โดยควรพิจารณาทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศอย่างเป็นระบบ บนพื้นฐานกระบวนการพิจารณาอย่างรอบคอบ มีการพิจารณาถึงทางเลือกอื่นๆ อย่างรอบด้านก่อนการตัดสินใจดำเนินการสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจใดๆ ในกรณีการเจรจาเปิดการค้าเสรีทางการค้าควรมีเวทีที่เป็นทางเลือกที่เหมาะสมกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับการเจรจากับประเทศอุตสาหกรรมแบบทวิภาคี

(2) มีการศึกษาวิจัยจัดทำข้อมูลและองค์ความรู้เตรียมการเจรจาที่เพียงพอพิจารณาผลดีและผลเสียอย่างรอบด้าน ควรสร้างฐานความรู้การเจรจาการค้าเสรี

(3) การเสนอเรื่องให้รัฐสภาพิจารณาตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ อันเป็นกระบวนการที่โปร่งใส เปิดให้ประชาชนรับรู้อย่างทั่วไป

(4) การร่วมตัดสินใจของภาคประชาชนโดยกลไกการทำประชาคมตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นช่องทางที่เปิดโอกาสให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมทั้งระดับการร่วมพิจารณาและระดับการร่วมตัดสินใจ โดยมีกระบวนการสร้างความเข้าใจและให้ข้อมูลแก่ประชาชนอย่างกว้างขวางเพียงพอต่อการลงประชามติ

(5) การผลักดันให้มีกฎหมายเพื่อรองรับเกี่ยวกับการเจรจาเศรษฐกิจระหว่างประเทศ โดยมีเนื้อหากำหนดถึงกระบวนการการเจรจาที่อาศัยฐานแห่งความรู้ ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมของประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งนี้ต้องเร่งผลักดันให้แล้วเสร็จภายใน 2 ปี

(6) การเตรียมแผนงานและมาตรการเพื่อรองรับผลกระทบที่จะเกิดขึ้น จะทำให้ประเทศไทยได้รับประโยชน์จากข้อตกลงเขตการค้าเสรีเพิ่มขึ้น

1.5 ข้อร้องเรียนจากประชาชนเกี่ยวกับปัญหาผลกระทบจากข้อตกลงเขตการค้าเสรี ไทยกับประเทศต่างๆ

เกษตรกรและผู้ส่งออกสินค้าทางการเกษตรมีหนังสือถึงคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา (2549: 9-12) ร้องเรียนเกี่ยวกับข้อตกลงเขตการค้าเสรี ไทยกับประเทศต่างๆ สามารถสรุปได้ ดังนี้

1.5.1 ประเทศจีนเคยเป็นตลาดส่งออกหลักของผลไม้ไทย โดยเฉพาะลำไย และทุเรียน แต่จีนหยุดการนำเข้าจากไทย ทำให้ราคาลำไย และทุเรียนตกต่ำอย่างหนัก เกษตรกรชาวสวนผลไม้จึงประสบปัญหาภาวะตลาดผลไม้ซบเซาอย่างรุนแรงที่สุด สาเหตุของปัญหาล้วนมาจากผู้ส่งออกไม่ทราบเงื่อนไขในข้อตกลงเขตการค้าเสรี ไทย-จีน จึงไม่ได้เตรียมการให้ถูกต้องตามเงื่อนไขในข้อตกลงดังกล่าว เกษตรกรไทยจึงเสียเปรียบเพราะผลไม้จากจีนเข้าสู่ตลาดไทยมากขึ้นในขณะที่ผลไม้ไทยไม่สามารถส่งออกไปจีนได้ ผู้ร้องเรียนจึงขอให้รัฐบาลเปิดเผยข้อมูลรายละเอียดของข้อตกลงเขตการค้าเสรีกับประเทศต่างๆ ที่รัฐบาลกระทำไปแล้วให้เกษตรกรและสาธารณชนรับทราบ ในประเด็นต่างๆ ดังนี้

- (1) ผลกระทบต่อเกษตรกรชาวสวนผลไม้จากนโยบายการค้าเสรีของประเทศไทย
- (2) ประโยชน์ที่เกษตรกรชาวสวนผลไม้จะได้รับจากข้อตกลงเขตการค้าเสรีไทยกับประเทศต่างๆ
- (3) ข้อดี-ข้อเสียของนโยบายเขตการค้าเสรีที่รัฐบาลไทยทำไปแล้วและที่จะทำในอนาคต
- (4) การมีส่วนร่วมของเกษตรกรเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวและพัฒนาการการผลิตผลไม้ไทยในอนาคต
- (5) ต้องการทราบหน่วยงานที่เป็นเจ้าภาพรับผิดชอบในการให้คำแนะนำการปฏิบัติของเกษตรกร

1.5.2 ปัญหาราคาลำไยตกต่ำมาก เกษตรกรได้รับความเดือดร้อน มีรายได้ไม่เพียงพอที่จะนำไปชำระหนี้กับธนาคาร สหกรณ์ และร้านขายสารเคมี ทั้งๆ ที่การปลูกลำไยและการแปรรูปลำไยอบแห้งเป็นการดำเนินงานตามนโยบายของรัฐบาล ประกอบกับรัฐได้กำหนดมาตรการที่เข้มงวดจนทำให้เกษตรกรไม่สามารถปฏิบัติตามได้ จึงขอให้มีการศึกษาแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยด่วน

1.5.3 กระบวนการตรวจสอบสารพิษตกค้างไม่อำนวยความสะดวกในการส่งผลไม้ไทยออกไปยังประเทศคู่ค้า กล่าวคือ ห้องปฏิบัติการในการตรวจและอัตรากำลังไม่เพียงพอในการให้บริการ ทำให้การออกใบรับรองมาตรฐานความปลอดภัยไม่ทันการ และเกษตรกรต้องเสียค่าใช้จ่ายในการตรวจ ทั้งๆ ที่ประเทศผู้ซื้อไม่มีความต้องการใบรับรองมาตรฐานความปลอดภัย และใบรับรองดังกล่าวไม่ได้แนบไปกับสินค้า กรณีลำไย เมื่อไปถึงปลายทางที่ประเทศสิงคโปร์ ก็ถูกเก็บตัวอย่างไปตรวจอีกครั้ง โดยมีได้สนใจว่ามีการตรวจรับรองมาแล้วหรือไม่ ทำให้ผลผลิตผลไม้ไม่สามารถส่งออกได้เป็นจำนวนมาก ผู้ส่งออกจึงลดการรับซื้อจากเกษตรกรผู้ปลูก ส่งผลกระทบให้ราคาผลไม้ตกต่ำ

1.5.4 ไม่มีการแนะนำวิธีปฏิบัติในการลดปัญหาและอุปสรรคในการส่งออกและกฎระเบียบที่ทุกฝ่ายสามารถปฏิบัติได้ ทำให้เมื่อรวมระยะเวลาในการวิเคราะห์ตรวจสอบสารพิษ กำหนดเวลานำตู้สินค้าเข้ามาพร้อมที่จะบรรจุทุกกล่องก่อนเรือเทียบท่า และเวลาขนถ่ายตู้สินค้าลงเรือเป็นระยะเวลายาวนานมาก บางครั้งทำให้ผักและผลไม้บางชนิดไม่สามารถรักษาความสดและคุณภาพตามที่ตลาดต้องการได้ และเป็นการเพิ่มต้นทุนของสินค้า จึงต้องการให้พิจารณาแก้ไขปัญหานี้โดยด่วน

1.6 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากนักวิชาการเกี่ยวกับผลกระทบจากข้อตกลงเขตการค้าเสรี นักวิชาการหลากหลายกลุ่ม ทั้งที่สังกัดสถาบันการศึกษา นักวิจัย นักวิชาการภาคประชาชน และนักวิชาการอิสระ ล้วนมีความห่วงใยเกี่ยวกับผลกระทบจากข้อตกลงเขตการค้าเสรี ในที่นี้ข้อเสนอสาระสำคัญเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ดังนี้

1.6.1 ผลกระทบจากข้อตกลงเขตการค้าเสรี ไทย-จีน

เบญจา ศิลารักษ์ กิ่งกร นรินทรกุล ณ อยุธยา และนันทา สิทธิราช (<http://www.ftawatch.org> สืบค้นเมื่อ 7 ธ.ค. 2550) เสนอว่า อัครราชทูตไทยที่ปรึกษาการเกษตรประจำกรุงปักกิ่ง สาธารณรัฐประชาชนจีน สุมาสี วรประทีป ได้เตือนรัฐบาลไทยในสมัยนั้น (พ.ศ. 2546) ถึงข้อควรคำนึงกับการเปิดเขตการค้าเสรีกับจีน โดยเฉพาะประเด็นการเพิ่มส่วนแบ่งทางการตลาดในจีนนั้นไม่ใช่เรื่องง่ายอย่างที่คิด เพราะมีข้อเท็จจริงที่ควรคำนึงคือ จีนมีการปกครองแบบสังคมนิยม จึงยากที่จะให้มีวิธีปฏิบัติในเรื่องต่างๆ เช่นเดียวกับประเทศไทย ซึ่งมีการปกครองแบบประชาธิปไตย ประเทศไทยมิใช่แหล่งนำเข้าสินค้าเกษตรแต่เพียงแห่งเดียวของประเทศไทย โดยข้อเท็จจริงไทยมีคู่แข่งในการส่งออกสินค้าเกษตรไปยังจีนอีกหลายประเทศ เช่น เวียดนาม ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย ใต้หวัน ออสเตรเลีย และสหรัฐอเมริกา เป็นต้น การเปิดเสรีระหว่างไทยกับจีนยังเป็นการเปิดเสรีเฉพาะสินค้าผัก และผลไม้ มิได้หมายความว่าทุกสิ่งทุกอย่างจะเสรีโดยสิ้นเชิง ปัจจุบันจีนเป็นประเทศส่งออกสินค้าเกษตร มีสินค้าเกษตรเพียงไม่กี่รายการที่จีนต้องนำเข้าจากภายนอก สินค้าเกษตรที่มีการนำเข้าอย่างมาวยังคงเป็นถั่วเหลือง และไม้ ปัจจุบันจีนมีศักยภาพในการผลิตผลไม้

เขตร้อนเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ ในอนาคตอาจลดการนำเข้าได้ เช่น ทุเรียน มังคุด และลำไย จีนมีแนวโน้มจะผลิตได้มากขึ้นแล้ว นอกจากนี้ศูนย์วิจัยกสิกรรมไทยยังเตือนว่าการที่รัฐบาลไทยมีความเชื่อมั่นว่าจะสามารถทำตลาดส่งออกผลไม้ไปจีนได้นั้นอาจเป็นการวิเคราะห์ที่ไม่รอบด้าน กล่าวคือ ปัจจุบันจีนจัดเป็นประเทศอันดับหนึ่งที่มีการผลิตผัก และผลไม้ โดยจีนสามารถผลิตผักเป็นอันดับหนึ่งของโลกมากกว่าสหรัฐอเมริกาถึง 7 เท่าตัว และผลิตผลไม้เป็นอันดับต้น ๆ มากกว่าสหรัฐอเมริกาถึง 2 เท่า แม้ว่าปัจจุบันจีนยังส่งออกสินค้าผัก-ผลไม้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 1 ของปริมาณที่ผลิตได้ แต่การลงทุนของภาคเอกชนทั้งนักลงทุนท้องถิ่นและนักลงทุนจากต่างประเทศจะสามารถทำให้จีนเป็นผู้ส่งออกรายใหญ่ในอนาคต จากที่เคยผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการภายในประเทศเท่านั้น ทั้งนี้จีนมีจุดแข็งที่มีค่าแรงราคาต่ำ อนุญาตให้นักลงทุนและบริษัทเอกชนจากต่างประเทศเข้าไปลงทุนธุรกิจผักและผลไม้ โดยได้รับการยกเว้นภาษี 2 ปี จึงทำให้จีนเป็นผู้ส่งออกผัก-ผลไม้ที่สำคัญของโลกอย่างไม่ยากเช่น แอปเปิลฟูจิของจีนสามารถตีตลาดแอปเปิลนำเข้าฮ่องกงได้เป็นผลสำเร็จแล้ว โดยที่ก่อนหน้านี้ผู้ครองตลาดแอปเปิลเคยเป็นสหรัฐอเมริกา เป็นต้น การที่จีนมีศักยภาพในการผลิตผัก-ผลไม้มากขึ้น ทำให้ผู้ประกอบการไทยที่ผลิตผัก-ผลไม้ส่งออกวิตกกังวลว่าสินค้าผัก-ผลไม้ของจีนจะเข้ามาตีตลาดไทย ซึ่งจะส่งผลกระทบโดยตรงกับเกษตรกรผู้ปลูกผัก-ผลไม้เมืองหนาว และจะส่งผลกระทบโดยอ้อมกับเกษตรกรผู้ปลูกผัก-ผลไม้อื่นๆ ด้วย เนื่องจากผัก-ผลไม้เมืองหนาวจะมีราคาลดลง ทำให้คนไทยบางส่วนหันไปบริโภคสินค้านำเข้า ประสบการณ์ของผู้ส่งสินค้าออกไปยังจีนพบว่าจีนมีมาตรการกีดกันทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษี ซึ่งสร้างปัญหาให้ผู้ส่งออกมาก เช่น การเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มตามระเบียบของแต่ละมณฑลทำให้สินค้านำเข้าราคาแพงกว่าสินค้าท้องถิ่น การเรียกร้องใบรับรองมาตรฐานสินค้าส่งออกจากหน่วยงานของรัฐบาลไทย มาตรการด้านสุขภาพอนามัยควบคุมสินค้านำเข้าอย่างเข้มงวด การขนส่งสินค้าสู่ตลาดผู้บริโภคล่าช้าทำให้สินค้าไทยมีปัญหาเมื่อถึงมือผู้บริโภค เป็นต้น

เดือนสิงหาคม 2547 สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (สศก) เผยผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณการเปิดการค้าเสรีกับจีน สินค้านำเข้าจากจีนที่สำคัญ เช่น กระเทียม หอมหัวใหญ่ แครอท มันฝรั่ง แอปเปิล ลูกแพร์ องุ่น ส้ม เป็นต้น มีสัดส่วนสูงกว่ามูลค่าการส่งออกของประเทศไทยมาก ขณะที่การส่งออกของไทยมีสัดส่วนการเพิ่มขึ้นน้อยกว่า โดยสินค้าส่งออกของประเทศไทยไปจีนที่สำคัญคือลำไย อบแห้ง ลำไยสด ทุเรียน และส้มโอ นายอัคร์ พิศาลวานิช ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการค้าระหว่างประเทศ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทยยืนยันว่าแม้ปัจจุบันไทยจะได้ดุลการค้า แต่การขยายตัวของการนำเข้าจากจีนสูงกว่าการส่งออกมาก หากรัฐบาลยังปล่อยให้สถานการณ์ดังกล่าวมีแนวโน้มอย่างนี้ต่อไป โดยไม่เร่งเจรจาแก้ไขเรื่องกฎระเบียบการนำเข้าของแต่ละมณฑลในจีน และไม่ปรับปรุงคุณภาพสินค้า อนาคตสินค้าจีนจะเข้ามาครองตลาดไทยจึงไม่ใช่เรื่องที่เกินเลย เพราะสินค้าจีนราคา

ถูกกว่าไทยมาก ส่วนกระเทียมไทยเคยมีมูลค่าส่งออกโดยเฉลี่ย 40,000 ล้านบาทต่อปี ภาคเหนือเป็นแหล่งที่มีการปลูกกระเทียมมากที่สุด โดยเฉพาะที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และแม่ฮ่องสอน ที่ผ่าน มาเมื่อเกษตรกรเผชิญกับปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ กลไกของรัฐไม่สามารถช่วยเหลือได้ แม้ว่าจะมี คณะกรรมการความช่วยเหลือเกษตรกร (คชก.) ดังนั้นเกษตรกรจึงต้องออกมาชุมนุมประท้วงครั้งแล้ว ครั้งเล่าเพื่อให้มีการแก้ไขปัญหาราคาพืชผล ซึ่งราคาขึ้นลงเป็นบางปี บางปีอาจจะร่ำรวยมีเงินเป็น กอบเป็นกำ แต่บางปีอาจจะได้ไม่มากนัก ราคากระเทียมแห้งเคยขึ้นสูงสุดกิโลกรัมละ 28.36 บาทเมื่อ ปี 2541 ตกต่ำที่สุดคือหลังการเปิดเสรีกับจีน เหลือกิโลกรัมละ 18.37 บาท ส่วนกระเทียมสดราคา สูงสุดเมื่อปี 2545 กิโลกรัมละ 8.54 ต่ำสุดหลังเปิดเสรีกับจีนเหลือกิโลกรัมละ 6 บาท เช่นเดียวกับ หอมหัวใหญ่เคยมีราคาสูงสุดกิโลกรัมละ 8.20 บาทเมื่อปี 2545 ราคาต่ำสุดเมื่อเปิดเสรีกับจีนกิโลกรัม ละ 1.59 บาท กระเทียมจีนมีความได้เปรียบกระเทียมไทยเพราะมีต้นทุนการผลิตถูกกว่า มีผลทำให้ ผู้บริโภคไทยโดยเฉพาะร้านอาหารเป็นจำนวนมากลดต้นทุนการผลิตด้วยการหันไปใช้กระเทียมจีน ประุงอาหาร แม้ว่ารสชาติกระเทียมจีนจะสู้ของไทยไม่ได้ก็ตาม สำหรับหอมแดง จังหวัดศรีสะเกษ เป็น จังหวัดที่มีการผลิตหอมแดงเพื่อจำหน่ายมากที่สุดในประเทศ ทำรายได้ให้จังหวัดเป็นอันดับสองรอง จากข้าว พื้นที่ปลูกหอมแดงในจังหวัดศรีสะเกษกระจายกันอยู่ในเขตอำเภออย่างชุมน้อย อำเภอราษี ไศล อำเภอกันทรารมย์ อำเภอกันทรลักษ์ อำเภอเมือง อำเภอวังหิน กิ่งอำเภอยุหุศิริ และอำเภอ อุทุมพรพิสัย มีเกษตรกรอยู่ราว 9,475 ครอบครัวที่ปลูกหอมแดง ซึ่งทั้งหมดเป็นเกษตรกรรายย่อยที่ได้ บ่มเพาะความรู้ความชำนาญในอาชีพมาเป็นเวลานาน หอมแดงแห้งราคาขึ้นสูงสุดปี 2545 กิโลกรัม ละ 18.3 บาท ราคาต่ำสุดหลังเปิดเสรีกับจีนกิโลกรัมละ 9 บาท หอมแดงจากประเทศจีนที่ชาวบ้าน เรียกว่า “หอมแขก” มีการจำหน่ายควบคู่กับหอมแดงศรีสะเกษโดยมีราคาต่ำกว่า 2-3 บาทต่อกิโลกรัม แม้ว่าขณะนี้ผู้บริโภคท้องถิ่นยังไม่นิยมมากนักก็ตาม แต่ในกลุ่มของผู้ที่ผลิตอาหารจำหน่ายตาม ร้านค้าต่างๆ พบว่านิยมซื้อหอมที่มีราคาต่ำกว่านำไปประกอบอาหารเพื่อลดต้นทุน

สุธิดา สุวรรณกันธา (<http://www.ftawatch.org> สืบค้นเมื่อ 7 ธ.ค. 2550)

อ้างถึงความเห็นของสุรพันธ์ จุ่นพิจารณ์ ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคเหนือ ว่า หลังการเปิดเขตการค้าเสรี ประเทศไทยมีทั้งข้อได้เปรียบและเสียเปรียบ ที่ได้เปรียบคือ สามารถส่ง สินค้าไปขายจีนได้มากขึ้น แต่ข้อเสียเปรียบคือ จีนก็ส่งสินค้ามาไทยมาในปริมาณมากมหาศาลเช่นกัน โดยเฉพาะสินค้าเกษตร ซึ่งพืชผักของจีนที่ส่งมาขายไทยส่วนใหญ่เป็นพืชชนิดเดียวกับที่ไทยผลิตอยู่ รวมถึงพืชผักเมืองหนาวที่ปลูกบนพื้นที่สูง อาจกระทบต่อเกษตรกรไทยในระยะยาวหากไม่มีการ วางแผนป้องกันและแก้ไขระยะยาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อระบบการเกษตรบนพื้นที่สูงของไทย ซึ่งเห็น ได้จากผลการติดตามสถานการณ์และร่วมหารือกับส่วนราชการและผู้ประกอบการค้าทั้งส่งออกและ

นำเข้า รวมทั้งเกษตรกรที่ปลูกผักบนพื้นที่สูงพบว่า ควรมีมาตรการคือ 1) ต้องส่งเสริมให้ปลูกพืชคุณภาพสูงเพื่อป้อนตลาดเฉพาะ (Niche Market) 2) ต้องวางมาตรการป้องกันโรคแมลงสำหรับพืชเกษตรนำเข้าเข้มข้นกว่าเดิม 3) ต้องปรับเปลี่ยนชนิดพืชที่ปลูกไม่ให้ตรงกับสิ่งที่ต้องนำเข้าในช่วงฤดูกาลเดียวกัน 4) ต้องมีการฝึกอบรมเกษตรกรในการเพาะปลูกอย่างเข้มข้นเพื่อการค้า โดยอาจว่าจ้างเกษตรกรที่ชำนาญการจากประเทศจีนเข้ามาทำแปลงสาธิตในประเทศ 5) จัดทำแผนพัฒนาเกษตรที่สูงให้สอดคล้องกับ FTA นอกจากนี้ ประเทศไทยต้องเร่งทบทวนเรื่องการใช้มาตรการด้านสุขอนามัยมาเป็นข้อกีดกันทางการค้าและตรวจสอบคุณภาพสินค้าที่จีนนำเข้าอย่างเข้มงวดเช่นกัน ซึ่งรัฐบาลต้องยอมลงทุนซื้อเครื่องตรวจสอบคุณภาพสารพิษตกค้างที่มีเทคโนโลยีระดับสูง เพราะเมื่อเขตการค้าเสรีอาเซียนเริ่มต้น ประเทศไทยจะได้รับมือได้ทันทั่วทั้งที่ ขณะเดียวกันในอนาคตอันใกล้ หากเส้นทางคมนาคมทางบกที่เชื่อมโยงระหว่างไทย-จีนทางตอนเหนือของไทยแล้วเสร็จ จะเป็นช่องทางสำคัญเอื้อให้สินค้าจากจีนทางตอนใต้ไหลทะลักเข้ามาและสะดวกยิ่งขึ้น จึงเป็นเรื่องเร่งด่วนที่ไทยต้องเตรียมมาตรการด้านต่างๆ ในการตั้งรับให้เร็วที่สุด

1.6.2 ผลกระทบจากข้อตกลงเขตการค้าเสรีไทย-สหรัฐอเมริกา

วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ และบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์ราช (<http://www.ftawatch.org> สืบค้นเมื่อ 7 ธ.ค. 2550) วิเคราะห์กรณีข้อตกลงเขตการค้าเสรีระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาว่าข้าวหอมมะลิเป็นพันธุ์ข้าวสำคัญของไทย พ.ศ. 2493 สุนทร สีหะเนน เจ้าหน้าที่การเกษตรประจำจังหวัดฉะเชิงเทราเป็นผู้เก็บพันธุ์ข้าวนี้เพื่อส่งมาปลูกทดสอบโดยกรมการข้าวในสมัยนั้น การเก็บรวบรวมพันธุ์ข้าวดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของโครงการรวบรวมและปลูกทดสอบพันธุ์ข้าวซึ่งดำเนินการภายใต้ความช่วยเหลือทางวิชาการที่มี ดร.เฮนรี เอช เลิฟ (Henry H. Love) นักวิชาการด้านพันธุศาสตร์ชาวสหรัฐอเมริกาเป็นที่ปรึกษา ปัจจุบัน (ปี 2540) ข้าวพันธุ์นี้มีชื่อเรียกเป็นทางการว่า “ข้าวขาวดอกมะลิ 105” ปลูกในพื้นที่ประมาณ 26% ของพื้นที่ปลูกข้าวของประเทศไทย พื้นที่ปลูกส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือบางส่วน และข้าวหอมมะลิเป็นพันธุ์ข้าวที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในโลก ปี 2547 ส่งออก 2.28 ล้านตัน คิดเป็นมูลค่าการส่งออก 35,572 ล้านบาท ตลาดสำคัญของข้าวหอมมะลิไทย คือ จีน สหรัฐอเมริกา ฮองกง สิงคโปร์ พม่า ลาว รวมทั้งประเทศในแอฟริกาบางประเทศ ความต้องการข้าวหอมมะลิเพิ่มขึ้นทุกปี เนื่องจากคุณสมบัติของข้าวหอมมะลิที่โดดเด่นเหนือกว่าพันธุ์ข้าวอื่นๆ ทั้งในแง่ความหอม นุ่ม และรสชาติ ตลาดของข้าวหอมมะลิในสหรัฐอเมริกา มีปริมาณการนำเข้าข้าวหอมมะลิของสหรัฐนั้นสูงประมาณ 300,000 ตันต่อปี คิดเป็นร้อยละ 75 ของยอดการนำเข้าข้าวทั้งหมด เมื่อเปรียบเทียบราคาของข้าวหอมมะลิไทยขายได้ราคาสูงกว่าข้าวเมล็ดยาวของสหรัฐอเมริกาประมาณร้อยละ 50 บริษัทข้าวครบวงจรของสหรัฐอเมริกา เช่น บริษัทไรซ์เทค

เป็นต้น และกระทรวงเกษตรของสหรัฐอเมริกา จึงมีเป้าหมายที่จะแย่งชิงส่วนแบ่งตลาดของข้าวหอมมะลิไทยด้วยวิธีการต่างๆ ตลอดจน สำหรับประเทศไทย ข้าวหอมมะลิมีคุณค่าทั้งในเชิงการตลาด และคุณค่าต่อชุมชนชาวนา ในฐานะที่เป็นพันธุ์พืชจากความสามารถในการคัดเลือกพันธุ์ของชาวนา รุ่นแล้วรุ่นเล่า มิใช่เป็นพันธุ์พืชปรับปรุงพันธุ์สมัยใหม่ ข้าวหอมมะลิจึงเป็นตัวอย่างที่ยืนยันถึงศักยภาพของเกษตรกรในการอนุรักษ์ พัฒนา และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพ นับเป็นฐานรากของเกษตรกรรมและวัฒนธรรมของไทย ข้าวหอมมะลิปลูกได้ดีและมีคุณภาพดีที่สุดในสภาพดินทรายและอินทรีย์วัตถุต่ำ พันธุ์ข้าวนี้จึงเป็นทางเลือกสำคัญในการสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรในภาคอีสานตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่ทุ่งกุลาร้องไห้ซึ่งไม่เหมาะกับพืชเกษตรอื่นๆ ประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกาเป็นคู่แข่งทางการค้าเรื่องข้าวมาโดยตลอดในฐานะที่ไทยเป็นประเทศที่ส่งออกข้าวอันดับหนึ่งของโลก และสหรัฐเป็นผู้ส่งออกอันดับต้นๆ ของโลก ประเทศทั้งสองต่างต้องการยึดครองตลาดข้าวสำคัญๆ ทั่วโลก รวมถึงตลาดในประเทศสหรัฐอเมริกา ในขณะนี้สหรัฐอเมริกายังคงอุดหนุนการผลิตข้าวภายในประเทศ โดยที่ผู้ประกอบการส่งออกข้าวของไทยเชื่อว่าหากสหรัฐอเมริกาลดการอุดหนุนการผลิตและการค้าข้าว ประเทศไทยจะสามารถส่งออกข้าวได้เพิ่มขึ้นและทำให้ราคาข้าวในตลาดโลกปรับตัวสูงขึ้น ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่ออุตสาหกรรมข้าวและชาวนาไทย ปี 2542 สหรัฐอเมริกาขายข้าวเมล็ดยาวพันธุ์ทุกชนิดภายใต้ชื่อ “จัสมินไรซ์” โดยอ้างว่า “จัสมินไรซ์” เป็นชื่อ “ทั่วไป”(Generic name) ดังนั้นบริษัทไรซ์เทคของสหรัฐจึงจดทะเบียนการค้า “จัสมาติ”(JASMATI) ปี 2544 สถาบันวิจัยข้าวของสหรัฐอเมริกาที่เดล บัมเปอร์ รัฐอาร์คันซอส์ ร่วมกับสถาบันวิจัย 2 แห่ง คือศูนย์วิจัยและการศึกษาเอฟเวอร์เกต มหาวิทยาลัยฟลอริดา และศูนย์วิจัยและส่งเสริมพันธุ์ข้าว มหาวิทยาลัยอาร์คันซอส์ เริ่มโครงการปรับปรุงข้าวหอมมะลิเพื่อปลูกในสหรัฐ (Stepwise Program for Improvement of Jasmine Rice for the United States) ขึ้น เพื่อปรับปรุงพันธุ์ข้าวหอมมะลิสำหรับปลูกในสหรัฐและแข่งขันกับข้าวไทยโดยตรง ประเด็นการเจรจาการค้า FTA ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา ที่มีผลกระทบเชื่อมโยงกับเรื่องข้าวหอมมะลิ ได้แก่ การเปิดตลาดสินค้าเกษตร ทรัพย์สินทางปัญญา สินค้าดัดแปลงพันธุกรรม และสิ่งแวดลอม วัตถุประสงค์สำคัญของสหรัฐในการเจรจาเรื่องสิ่งแวดล้อมในข้อตกลงการค้าเสรี ไทย-สหรัฐฯ คือ เพื่อสร้างความเชื่อมโยงระหว่างเรื่องสิ่งแวดล้อมกับการค้า และทำให้การยอมรับดังกล่าวเป็นพันธะทางกฎหมาย เนื่องจากเป็นส่วนหนึ่งของข้อตกลงเขตการค้าเสรี และหากประเทศไทยไม่สามารถรักษาหรือปรับปรุงมาตรฐานการปกป้องและรักษาสิ่งแวดล้อมตามที่ระบุไว้ได้ ความบกพร่องดังกล่าวสามารถถูกยกขึ้นเป็นเหตุให้สหรัฐอเมริกาสงบกีดกันทางการค้าอย่างถูกกฎหมาย ในขณะเดียวกันสหรัฐอเมริกาสามารถละเมิดสิทธิอธิปไตยของประเทศไทยเหนือทรัพยากรชีวภาพ สายพันธุ์ข้าว พืชพันธุ์ต่างๆ และ

ทรัพยากรชีวภาพของประเทศทั้งหมดจะถูกฉกฉวยใช้ประโยชน์โดยไม่จำเป็นต้องขออนุญาต ไม่จำเป็นต้องจ่ายค่าตอบแทนประโยชน์ และไม่ต้องเคารพสิทธิของเกษตรกรและชุมชนท้องถิ่น การตัดสินใจในการเจรจาการค้าใดๆ ที่ส่งผลกระทบต่อข้าวหอมมะลิจึงเป็นการตัดสินใจที่สร้างความเสียหายต่อชาวนายากจนนับล้านๆ ครอบครัวของไทย

บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์ (<http://www.ftawatch.org> สืบค้นเมื่อ 7 ธ.ค. 2550)

อ้างอิงรายงานเรื่องข้อสรุปผลการศึกษาคความตกลงการค้าเสรีไทย-สหรัฐอเมริกา โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) ปี 2546 พบว่า การลดภาษีศุลกากรให้เหลือศูนย์และขจัดอุปสรรคที่มีใช่ว่าจะทำให้ไทยและสหรัฐอเมริกามีการส่งออกเพิ่มขึ้นค่อนข้างสูง กล่าวคือไม่ต่ำกว่าร้อยละ 10 ต่อปี หรือในบางกรณีอาจสูงถึงร้อยละ 30 เนื่องจากสินค้าเกษตรของทั้งสองฝ่ายมีลักษณะเกื้อหนุนกัน สหรัฐอเมริกามีความได้เปรียบในการผลิตสินค้าเกษตรเมืองหนาว ส่วนไทยมีความได้เปรียบในการผลิตสินค้าเกษตรเขตร้อน ซึ่งเป็นผลดีต่อผู้บริโภคและผู้ผลิตที่ใช้สินค้าเกษตรเป็นวัตถุดิบ แต่ก็อาจส่งผลกระทบรุนแรงต่อเกษตรกรไทยจำนวนมาก โดยเฉพาะเกษตรกรไทยที่ผลิตสินค้าแข่งขันกับสินค้าส่งออกของสหรัฐอเมริกา ได้แก่ เกษตรกรที่ปลูกถั่วเหลือง ข้าวโพด มะเขือเทศ ถั่วลิสง อาจจะต้องเปลี่ยนไปปลูกพืชชนิดอื่นหรือต้องเปลี่ยนอาชีพ ส่วนผู้ประกอบการฟาร์มปศุสัตว์ขนาดเล็กที่มีต้นทุนสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้เลี้ยงหมู และวัว อาจจะต้องเลิกกิจการ รัฐบาลไทยจึงควรเร่งปรับโครงสร้างภาษีและกระบวนการศุลกากร เพื่อให้สินค้าไทยมีต้นทุนวัตถุดิบลดลง และเร่งเพิ่มผลิตภาพ (productivity) ในภาคเกษตร ตลอดจนช่วยเหลือให้เกษตรกรรายย่อยสามารถปรับตัวได้ รายงานฉบับดังกล่าวให้ข้อเสนอแนะว่ารัฐบาลต้องมีนโยบายการเกษตรที่กับประเทศไทย หากทางจัดการปัญหาของภาคเกษตรไทย ในขณะเดียวกันต้องพิจารณาหาจุดแข็งและศักยภาพของภาคเกษตรไทย ตลอดจนทิศทางการพัฒนา เขตการค้าเสรีเป็นเพียงทางเลือกหนึ่ง และย้ำว่าฐานทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพคือจุดแข็งของภาคเกษตรไทย การพัฒนาส่งเสริมภาคเกษตรกรรมไทยบนฐานของความหลากหลายทางชีวภาพจะเป็นการสร้างรายได้เปรียบในเชิงแข่งขันให้กับภาคเกษตรกรรมไทยอย่างแท้จริง และเป็นหนทางของการพัฒนาภาคเกษตรกรรมไทยอย่างยั่งยืน

1.6.3 ผลกระทบจากข้อตกลงเขตการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (2549) วิเคราะห์ผลกระทบจากการทำข้อตกลงการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย ว่า ออสเตรเลียมีความสำคัญต่อสังคมเศรษฐกิจไทยค่อนข้างน้อย ทั้งด้านความสัมพันธ์ทางการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ ความตกลงการค้าเสรีระหว่างทั้งสองจึงมีความสำคัญไม่มาก ผลประโยชน์จากข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างไทยกับออสเตรเลียกระจุกเฉพาะบาง

อุตสาหกรรมและบางภาคเศรษฐกิจ แต่ผลเสียกระจายโดยทั่วไป นอกจากนี้ ความได้เปรียบด้านอัตราภาษีศุลกากรจากการทำข้อตกลงการค้าเสรีมีแนวโน้มลดลงตามกาลเวลา เพราะออสเตรเลียต้องทยอยทำลายกำแพงภาษีเนื่องจากการทำข้อตกลงการค้าเสรีกับประเทศอื่นๆ ด้วย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้จากการทำข้อตกลงการค้าเสรีกับออสเตรเลียมีได้มีมากเท่ากับที่ปรากฏในงานวิจัยที่มีได้ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงเชิงพลวัต ในขณะที่การเลี้ยงโคนม และการผลิตผลิตภัณฑ์นมในประเทศไทยต้องเผชิญกับชะตากรรมแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างสาหัส ซึ่งเป็นฝ่ายเสียเปรียบถึงต้องล่มสลาย รัฐบาลมิได้เตรียมแผนรองรับการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการผลิตเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนแก่ประชาชนที่ต้องเดือดร้อน

2. วิธีการเลี้ยงชีพของเกษตรกรไทย

2.1 ความหมายของวิธีการเลี้ยงชีพ หมายถึง กระบวนการและวิธีการประกอบอาชีพภายใต้สังคมแวดล้อม ทั้งทางกายภาพ โครงสร้างทางสังคม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งสะท้อนออกมาทางกิจกรรมต่างๆ ในการหารายได้ การได้มาซึ่งทรัพยากรในการดำเนินชีวิต และสัมพันธภาพของสมาชิกในชุมชน

2.2 สังคมเกษตรกรไทยในชนบท เดิมสังคมไทยในชนบทส่วนใหญ่ประกอบด้วยครอบครัวขนาดใหญ่ในลักษณะครอบครัวขยาย ประชาชนส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกัน จึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดแบบญาติมิตร มีความรักใคร่สามัคคีกัน พร้อมจะอุทิศตนเพื่อสังคมส่วนรวม ใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย รูปแบบทางเศรษฐกิจเป็นแบบเพาะปลูกเพื่อการพึ่งพาตนเอง หมายถึงการผลิตให้เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือน ผลผลิตที่เหลือจึงนำมาแลกเปลี่ยนกันแบบเรียบง่ายภายในหมู่บ้าน

ต่อมาประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากสังคมตะวันตก ทำให้สังคมไทยในเมืองมีความเปลี่ยนแปลงตามอย่างสังคมตะวันตก ซึ่งส่งผลกระทบให้สังคมไทยในชนบทมีความเปลี่ยนแปลงตามอย่างสังคมเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจไทย จากเดิมผลิตเพื่อการยังชีพมาสู่ระบบทุนนิยมโลก การแลกเปลี่ยนสินค้าสู่การซื้อขายโดยมีระบบเงินตราเป็นสื่อกลางในการซื้อขายสินค้า ผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของประเทศและต่างประเทศ เมื่อมีการขยายตัวทางการค้า ก็มีพ่อค้าคนกลางทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างผู้ผลิตในชนบทกับตลาดภายในประเทศและนอกประเทศ ในขณะเดียวกันพ่อค้าคนกลางก็นำสินค้าจากต่างถิ่นและต่างประเทศมาขายคนในชนบท คนในชนบทจึงกลายเป็นผู้ผลิตสินค้าเพื่อขายในตลาดมิใช่เพื่อการบริโภคในครัวเรือนเหมือนแต่ก่อน และข้าวกลายเป็นสินค้าสำคัญและเป็นแหล่งรายได้ทางการค้าของ

ประเทศ อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงระบบโครงสร้างเศรษฐกิจมิได้เอื้อต่อการสร้างฐานะทางเศรษฐกิจของชาวนาไทยในการผลิตข้าวเป็นสินค้าส่งออก เนื่องจากชาวนาไทยส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ทางเทคนิคเพื่อการผลิตเพิ่มผลผลิต ต้องเผชิญกับการเอารัดเอาเปรียบของพ่อค้าคนกลาง ภาวะวิกฤติเรื้อรัง ชาวนาส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เป็นแต่เพียงผู้เช่าที่นาในการปลูกข้าว (วิวัฒน์ เลี่ยมไพรวัน 2549: 1-7, 1-8)

ตั้งแต่ประเทศไทยใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับแรก (พ.ศ. 2503.) ทำให้ระบบการผลิตของภาคเกษตรแบบพึ่งพาตนเองที่เอื้อให้วิถีชีวิตเป็นแบบอิสระและสุขสบาย ได้รับผลกระทบให้เปลี่ยนเป็นการผลิตแบบอุตสาหกรรม ที่เรียกว่า ปฏิวัติเขียว มีการทุ่มเทเทคโนโลยีการเกษตรที่ทันสมัย ใช้สารเคมีการผลิตทั้งปุ๋ยและยาฆ่าแมลง ตลอดจนการนำพันธุ์พืชที่ให้ผลผลิตสูงเข้ามาแทนที่พันธุ์พื้นเมือง ปัจจัยเหล่านี้ทำให้ผลผลิตต่อไร่เพิ่มขึ้น การขยายตัวของเศรษฐกิจที่มาจากภาคเกษตรกรรมมากขึ้น แต่ส่งผลเสียย้อนกลับไปยังชุมชนเกษตรของไทย เพราะเกษตรกรของไทยส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ในเทคโนโลยีสมัยใหม่เหล่านั้น การไล่ตามเทคโนโลยีที่มีราคาแพงจนเกินอำนาจการควบคุมและเข้าถึงของท้องถิ่น ทำให้เกษตรกรตกเป็นเหยื่อของการพัฒนาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงที่เป็นสารเคมีเมื่อเริ่มใช้แล้วก็ต้องใช้เพิ่มขึ้นทุกปี เช่นเดียวกับเมล็ดพันธุ์ ที่การปฏิวัติเขียวได้เปลี่ยนเอาเมล็ดพันธุ์พื้นเมือง ซึ่งเกษตรกรสามารถเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้เองในฤดูต่อไปได้ มาเป็นพันธุ์พืชชนิดใหม่ที่ให้ผลผลิตต่อไร่สูงกว่าและเป็นที่ต้องการสำหรับตลาดมากกว่า แต่เกษตรกรต้องซื้อเมล็ดพันธุ์ทุกครั้งเมื่อทำการผลิต เหล่านี้ทำให้ต้นทุนการผลิตภาคเกษตรกรรมสูงขึ้นทุกปี การเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตตลอดระยะเวลากว่า 40 ปีตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทำให้เกษตรกรถูกจำกัดบทบาทกลายเป็นเพียงหน่วยการผลิต “สินค้า” ตามความต้องการของตลาดและนโยบายการส่งเสริมของรัฐ ซึ่งไม่มีอำนาจต่อรองทั้งกับกลุ่มธุรกิจ หรือแม้แต่กับรัฐ นอกจากนี้ยังทำให้ความสามารถในการผลิตอาหารของเกษตรกรลดลง เกษตรกรที่ปลูกข้าวต้องซื้อข้าวเพื่อการบริโภคในครัวเรือน เพราะข้าวที่ผลิตเองเป็นคนละชนิดกับข้าวที่บริโภคในชีวิตประจำวัน ดังกรณีของชาวนาในภาคเหนือที่ปัจจุบันไม่นิยมปลูกข้าวเหนียวเพื่อบริโภคเองอีกต่อไป แม้ว่าคนเหนือนิยมบริโภคข้าวเหนียวมากกว่าข้าวเจ้า ทั้งนี้เนื่องจากชาวนาต้องการปลูกข้าวเจ้าขาย เมื่อได้เงินก็นำเงินนั้นไปซื้อข้าวเหนียวเพื่อบริโภคในครัวเรือน บางปีเกษตรกรต้องกู้ยืมเงินมาซื้อข้าวกินเพราะปีนั้นขายข้าวไม่ได้ราคา ไม่พอใช้หนี้ มีเงินทุนไม่เพียงพอที่จะเพาะปลูกในรอบต่อไป ที่ทำกินหลุดมือไป (สุพาศน์ ธนวิวุฒิ <http://www.ftawatch.org> สืบค้นเมื่อ 7 ธ.ค. 2550)

การพัฒนาประเทศไทยสู่ความทันสมัยส่งผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชนบทไทยในมิติต่างๆ นำไปสู่ปัญหาสังคมในชนบทไทยมากมาย ปัญหาสังคมที่สำคัญซึ่งยังไม่สามารถ

แก้ไขได้จนปัจจุบัน คือ ปัญหาความยากจนของชาวชนบทไทย ความเหลื่อมล้ำระหว่างสังคมเมืองกับสังคมชนบทและความต้องการแรงงานภาคอุตสาหกรรม ทำให้คนในวัยแรงงานในชนบทอพยพย้ายถิ่นไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมต่างถิ่น ทั้งให้ผู้สูงอายุและเด็กอยู่กันตามลำพังในสังคมชนบท คนในวัยแรงงานในชนบทเหล่านี้บางส่วนยังคงไปมาหาสู่กับเครือญาติในบ้านเกิด ทำให้เกิดการไหลของวัฒนธรรมเมืองสู่ชนบท สังคมไทยในชนบทจึงมีความเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีลักษณะเด่น 5 ประการ ได้แก่ สังคมที่ผู้คนสามารถเลือกปฏิบัติตามความพอใจ สังคมเปลี่ยนแปลงช้าเพราะผู้คนมีวิถีชีวิตแบบอนุรักษ์นิยม มีความอดทนในการรอคอย มีความหวังในชาติหน้า ยอมรับในโชคชะตา และมีความสามารถในการปรับตัวได้ดี สังคมที่ผู้คนยังผูกพันกับการเกษตร คนที่เข้ามาทำงานในเมืองหรือเขตอุตสาหกรรมเมื่อถึงวันหยุดก็กลับคืนถิ่นหรือคนที่เกษียณก็ชอบมีอาชีพเกษตรกร สังคมที่ผู้คนยึดขนบธรรมเนียมประเพณีประจำถิ่น คนจากถิ่นใดก็มักพูดภาษาถิ่น สืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น ชอบงานบุญและงานรื่นเริง สังคมที่มีการจัดแบ่งชนชั้นโดยยึดความมั่นคงและฐานะตำแหน่งในสังคม ผู้คนมีการคำนึงถึงหน้าตา แข่งบุญแข่งวาสนา ซึ่งดีซึ่งเด่น เมื่อมีค่านิยมบริโภคนิยมเข้ามาในสังคมชนบท ผู้คนจึงประจวบกันด้วยวัตถุสิ่งของเครื่องใช้ และเปลี่ยนแปลงตามกระแสทันสมัยได้ง่าย (สุพัตรา สุภาพ อ่างในทวี สุรฤทธิกุล 2549 :4-17)

เมื่อสื่อสารมวลชนเข้ามามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนในชนบท ส่งผลให้สังคมชนบทไทยเกิดความเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน ได้แก่ ผู้คนเริ่มมีความเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น ยอมรับการเปลี่ยนแปลงและความเชื่อใหม่ๆ เปิดกว้างสู่โลกภายนอก สนใจจะเรียนรู้สิ่งใหม่และสังคมภายนอก ชุมชนของตน มีการผ่อนคลายความยึดมั่นต่อขนบธรรมเนียมประเพณีหรือเปลี่ยนแปลงในวัตถุประสงค์ดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ตามอย่างคนในสังคมภายนอกทั้งการแต่งกาย อาหาร ที่อยู่อาศัย และค่านิยมต่างคนต่างอยู่ ต่อดูดีในรสนิยมเอาตัวรอด ความสัมพันธ์ห่างเหิน ซึ่งดีซึ่งเด่น สังคมจึงเต็มไปด้วยความขัดแย้งและความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน สังคมชนบทกลายเป็นสังคมสลับซับซ้อน ความพึงพิงในสังคมหมดไป คนที่ออกไปทำงานในเมืองเมื่อกลับมาสู่ชนบทก็สร้างความแตกต่างให้คนอื่น อิจจา เช่น สร้างบ้านใหม่ มีเงินมีทอง ใช้ชีวิตฟุ้งเฟ้อ อดหน้าอดตา เป็นต้น กระตุ้นบริโภคนิยมของคนอื่น ทำให้คนในชนบทมีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น การแสวงหาความมั่งคั่งร่ำรวยกลายเป็นเป้าหมายหลักของชีวิต เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ระบบอาวุโสหมดความสำคัญ ความเชื่ออาถรรพ์ตอกันมีน้อยลง (ทวี สุรฤทธิกุล 2549 : 4-25)

2.3 อิทธิพลของข่าวต่อวิถีการเลี้ยงชีพของเกษตรกรไทย ประเทศไทยปัจจุบันชนบทยังเป็นสังคมเกษตรกรรม พื้นที่เพาะปลูกส่วนใหญ่ปลูกข้าวเป็นหลัก หากพิจารณาข่าวในฐานะลินค้าส่งออก พบว่า พ.ศ. 2543 ประเทศไทยส่งข้าวออกถึง 6.1 ล้านตัน มูลค่าประมาณ 65,000 ล้าน

บาท ประเทศลูกค้าสำคัญ เช่น อิหร่าน สหรัฐอเมริกา ฮองกง จีน สิงคโปร์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย แอฟริกาใต้ และสหรัฐอเมริกาหรับเอมิเรตส์ เป็นต้น ประเทศไทยมีส่วนในการค้าข้าวของโลกไม่ต่ำกว่าร้อยละ 30 โดยมีคู่แข่งสำคัญ เช่น สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย ปากีสถาน เวียดนาม และอินเดีย เป็นต้น ราคาข้าวในตลาดโลกมีราคาข้าวในประเทศไทยเป็นตัวกำหนด ปัญหาที่เกิดจากการค้าข้าวที่สำคัญ เช่น ราคาและรายได้จากการส่งออกมีความไม่แน่นอน ขาดเสถียรภาพในการส่งออก ซึ่งเป็นผลจากทั้งความไม่แน่นอนของการผลิต และสภาพการแข่งขันจากคู่แข่งในตลาด ตลาดการส่งออกข้าวมีการแข่งขันมากขึ้น การพัฒนาการส่งออกของไทยต้องอาศัยความพยายามในการกำหนดกลยุทธ์ตลาดเพิ่มเติมจากที่เป็นอยู่ เช่น การเสริมสร้างภาพพจน์ให้ข้าวไทยเป็นที่นิยมของผู้บริโภค หรือความพยายามในการเจาะตลาดใหม่ภายใต้การดูแลการเปิดตลาดตามเงื่อนไขขององค์การค้าโลก (WTO) นอกจากนี้ ข้าวยังเป็นสินค้าที่สำคัญต่อค่าครองชีพของแรงงานไทย บทบาทของข้าวจึงเชื่อมโยงกับความได้เปรียบและความสามารถในการแข่งขันของการส่งออกอีกด้วย การพัฒนาการผลิตข้าวในประเทศอย่างต่อเนื่อง ส่งผลถึงความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (สมชาย รัตนโกมุท 2545: 21-24)

ระบบตลาดเสรีคือความเข้มแข็งของข้าวไทย กล่าวคือ ความได้เปรียบในเชิงแข่งขันไม่ได้มาจากปัจจัยทางธรรมชาติและภูมิศาสตร์เท่านั้น การไม่ผูกขาด ทำให้ทั้งเกษตรกร โรงสี และผู้ส่งออกต้องปรับตัวตามสัญญาณราคาที่ได้รับให้เหมาะสม เมื่อราคาสูงแปลว่าของมีไม่พอ และเมื่อราคาต่ำแปลว่าของมีมากเกินไป ใครที่ปรับตัวได้ถูกต้องก็ได้ผลตอบแทนที่ดี ใครที่ไม่ปรับตัวก็ต้องยอมรับความเสียหายภายใต้ระบบการค้าเสรี (วิชัย ศรีประเสริฐ 2545: 32) โดยที่ทรัพย์สินทางปัญญาเข้ามาเกี่ยวข้องตั้งแต่การคัดเลือกปรับปรุงพันธุ์ ทั้งนี้ แนวคิดและกระแสเกี่ยวกับการอนุรักษ์และคุ้มครองทรัพยากรทางชีวภาพอันเป็นผลจากอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ทำให้การแลกเปลี่ยนพันธุกรรมข้าวมีเงื่อนไขมากขึ้น ที่รู้จักในนามของสัญญาโอนถ่ายวัสดุทางชีวภาพ (Material Transfer Agreement) (ธนิต ชังถาวร 2545: 38-42) ส่วนใหญ่ ชาวนาจะได้รับการแนะนำพันธุ์ข้าวที่พัฒนาขึ้นใหม่ผ่านหน่วยงานภาครัฐ ชาวนาที่นำพันธุ์ที่แนะนำไปปลูกจะได้รับการส่งเสริมให้ผลิตข้าวเปลือกสู่ตลาด

บางพื้นที่ที่ทำการเกษตรอุตสาหกรรม ปลูกพืชไร่หรือพืชสวนเพื่อการค้าขาย เกษตรกรทำการผลิตพืชผลหลากหลายประเภท เช่น ภาคเหนือนิยมผลิตลำไย ลิ้นจี่ ส้ม ผักเมืองหนาว และไม้ดอก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือนิยมผลิตข้าว มะม่วง มะขาม ภาคตะวันออกนิยมผลิตทุเรียนเงาะ มังคุด ภาคใต้นิยมผลิตยางพารา เงาะ ทุเรียน ลองกอง เป็นต้น แต่ในบริเวณนั้นก็มีการปลูกข้าวบ้าง อย่างไรก็ตาม การเพาะปลูกของเกษตรกรในอดีตได้รับอิทธิพลจากวิธีการผลิตข้าวแบบนาดำ

ซึ่งเป็นวิธีการที่แพร่หลายที่สุดในที่ราบ ที่ประชากรมีการตั้งถิ่นฐานถาวร มาอาศัยรวมกันหนาแน่นขึ้น จึงต้องขยายพื้นที่เพาะปลูกทางออกไปจากแหล่งน้ำมากขึ้น ความต้องการน้ำทำให้ต้องทำคลองส่งน้ำไปยังพื้นที่เพาะปลูกที่ห่างไกลแหล่งน้ำ วิธีการเพาะปลูกแบบนี้ส่งผลต่อวิธีการหาเลี้ยงชีพของเกษตรกร ดังสุภาวงศ์ จันทวานิช และวิมาลา ศิริพงษ์ (2542: 32-34) ได้อธิบายถึงผลกระทบจากวิธีการผลิตแบบนาดำที่นำไปสู่การจัดระเบียบทางสังคมของชนบทไทย ซึ่งสะท้อนวิถีการหาเลี้ยงชีพและการดำเนินชีวิตของเกษตรกรไทยในชนบท ดังนี้

2.3.1 ความต้องการแรงงาน ทั้งแรงงานเด็ก ผู้ใหญ่ และคนชรา และทั้งแรงงานชาย และสตรี เช่น แรงงานชายในการไถเตรียมที่ดินเพาะปลูก แรงงานสตรีดายหญ้า แรงงานเด็กไล่สัตว์ที่จะมากินพืชที่ปลูก และแรงงานคนชราจักสานภาชนะใส่ผลผลิต เป็นต้น โดยอาศัยแรงงานสัตว์ช่วยงานหนักที่เกินกำลังแรงงานคน จะเห็นว่า ความต้องการแรงงานนี้ช่วยให้สถาบันครอบครัวและเครือญาติแข็งแกร่งขึ้น เพราะครอบครัวที่เป็นหน่วยการผลิตเบื้องต้นต้องการความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในการปฏิบัติบทบาทหน้าที่ของตนให้ถูกต้อง เมื่องานเร่งด่วนตามวัฏจักรของการเพาะปลูก ทำให้จำเป็นต้องใช้แรงงานเพิ่ม การระดมแรงงานในรูปการลงแขกหรือการเอาแรงจากเครือญาติหรือเพื่อนบ้านจึงตามมา แต่ละครอบครัวพยายามหาแรงงานเพิ่ม เช่น ในสังคมชนบทภาคเหนือและภาคอีสานจะนิยมการแต่งลูกเขยเข้ามาให้ได้แรงงานเพิ่ม เป็นต้น

2.3.2 การครอบครองที่ดิน ที่ดินเป็นปัจจัยการผลิตที่มีค่าของเกษตรกร ตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน ผู้ที่ครอบครองที่ดินขนาดใหญ่และสามารถหาแรงงานได้มาก ย่อมเป็นผู้ที่มีทรัพยากรและอำนาจมาก ผู้ที่ครอบครองที่ดินขนาดต่างกันมีสถานภาพทางสังคมต่างกัน และลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมในชุมชนก็ต่างกัน เจ้าของที่ดินขนาดใหญ่มีลักษณะเป็นนาย ในขณะที่เกษตรกรที่เป็นเจ้าของที่ดินขนาดเล็ก เป็นผู้เช่าที่ หรือลูกจ้างในที่ดินที่ตนทำกิน

2.2.3 ทุน การค้าขาย และพ่อค้าคนกลาง ในปัจจุบันขนาดของครอบครัวไทยในชนบทเล็กลงกว่าในอดีต ครอบครัวขยายเปลี่ยนเป็นครอบครัวเดี่ยว จำนวนแรงงาน ที่ดิน และเงินทุนในครอบครัวลดลงซึ่งเป็นผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทำให้การช่วยแรงงานแก่เพื่อนบ้านค่อยๆ หดไป ในขณะที่ความจำเป็นในการใช้เงินทุนเพิ่มขึ้น เช่น ค่าจ้างแรงงานมาช่วย ค่าปุ๋ย และยาฆ่าแมลง เป็นต้น เกษตรกรจึงต้องหันมาอาศัยแหล่งเงินทุนที่เป็นพ่อค้าที่นำสินค้าต่างๆ มาเสนอให้แบบสินเชื่อ และนำผลผลิตของเกษตรกรเป็นสิ่งแลกเปลี่ยนกับเงินกู้ ปุ๋ย และยาฆ่าแมลง นอกจากนี้พ่อค้ายังเป็นคนกลางระหว่างเกษตรกรผู้ผลิตและผู้บริโภค รวมทั้งการส่งออกผลผลิตทางการเกษตรด้วย

2.3.4 การแปรรูปผลผลิต เดิมเกษตรกรไทยส่วนใหญ่ปลูกพืชผลทางการเกษตรเพื่อไว้บริโภค หรือแลกเปลี่ยนอาหารและสิ่งของตามความจำเป็น ต่อมาความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ส่งผลให้พ่อค้าใช้เงินเป็นของแลกเปลี่ยนกับผลผลิตของเกษตรกร เกษตรกรใช้เงินเพื่อซื้อสินค้าต่างๆ ตามต้องการ เมื่อพ่อค้าต้องการกำไรเพิ่มขึ้นจึงแปรรูปผลผลิต เช่น การสีข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร การอบแห้งผลไม้ ผักหรือผลไม้กระป๋อง เนื้อสัตว์แช่แข็ง เป็นต้น การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร จำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีมาประกอบการในลักษณะอุตสาหกรรม ทำให้เกิดอาชีพใหม่ขึ้นในชนบท เช่น พนักงานบัญชี ช่างซ่อมเครื่องจักรกล กรรมกร เป็นต้น ซึ่งมีรายได้ประจำ สามารถจับจ่ายซื้อสิ่งที่ต้องการได้เป็นประจำ ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมแบบใหม่ในชนบท สถานภาพทางสังคม ไม่ได้ขึ้นอยู่กับขนาดที่ดินเท่าไร แต่ผู้ที่มีรายได้ดี มีฐานะทางการเงินมั่นคง หรือมีวัตถุมาก ได้รับการยอมรับว่ามีสถานภาพทางสังคมดีกว่า

นอกจากนี้ อาภรณ์พันธุ์ จันทรสว่าง (2549: 7-27) อธิบายวิถีไทยที่แสดงถึงวิถีการหาเลี้ยงชีพของเกษตรกรในชนบทของประเทศไทย ว่า โดยทั่วไปชาวชนบทไทยที่เป็นเกษตรกรมีความอดทนสูง ยอมรับสภาพ รักบ้านเกิดหรือท้องถิ่นของตน จึงยังมีเกษตรกรที่ทนทำเกษตรกรรมในสภาพที่ดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ ฝนแล้ง น้ำท่วม ล้วนก่อให้เกิดความเสียหายแก่พืชพันธุ์ผลผลิต บางครั้งขาดแคลนแม้แต่น้ำกินน้ำใช้ หากมีวิถีทางใดที่จะช่วยให้การดำรงชีวิตดีขึ้น เกษตรกรก็พร้อมจะทำถ้าอยู่ในศักยภาพที่ทำได้ การย้ายถิ่นเพื่อแสวงหาสิ่งที่ดีกว่าจึงเป็นเรื่องธรรมดาของชาวชนบท แต่เป็นการย้ายถิ่นด้วยความหวังว่าเมื่อได้ดีมีเงิน มีหน้ามีตาขึ้น ก็จะกลับถิ่นเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวชนบทที่ยังมีที่ดินเป็นของตนเอง กลุ่มนี้จึงมักกลับบ้านเดิมเมื่อถึงหน้าปักดำและหน้าเก็บเกี่ยว อีกทั้งมักส่งเงินที่หาได้กลับมาเลี้ยงครอบครัว และเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการกลับมาอยู่บ้านเกิด ในโอกาสต่อไป ชาวชนบทจึงพยายามรักษาสีทธิครอบครองที่ดินไว้ จะขายก็ต่อเมื่อหมดหนทางหลีกเลี่ยง ในช่วงที่ประเทศไทยเผชิญวิกฤติเศรษฐกิจ คนชนบทเหล่านี้ตกงานในเมือง ได้หวนกลับไปบ้านเกิด สู่ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพาอาศัยกัน ทำให้ไม่อดตายแต่ยังคงครองชีวิตอยู่ได้ ในหลายชุมชนได้คนเหล่านี้เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชนบทด้วยความสัมพันธ์ระหว่างคน ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม วิถีชนบท ปราชญ์ชุมชน พื้นดินการครองชีพและทำอาชีพด้วยกลวิธีและเทคโนโลยีพื้นบ้าน เพื่อเอาชนะความแห้งแล้ง การอนุรักษ์ดินและน้ำ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน เช่น การบวชต้นไม้ การปลูกป่าชุมชน เป็นต้น

2.4 ประเพณีที่เกี่ยวกับวิถีการเลี้ยงชีพของเกษตรกรไทย ประเพณีต่างๆ ในสังคมชนบทไทยส่วนใหญ่เกี่ยวกับการปลูกข้าว เนื่องจากข้าวเป็นพืชที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของเกษตรกรไทยมาตั้งแต่ในอดีต แม้ในปัจจุบันการเพาะปลูกพืชผลทางการเกษตรต่างๆ หากจะมีการทำพิธีกรรมต่างๆ

กิจประเพณีของการปลูกข้าวเป็นหลัก ได้แก่ การนับถือแม่โพสพ ประเพณีขอฝน บุญบั้งไฟ พิธีแรกนา พิธีทำขวัญข้าว

ประเพณีต่างๆ มีบทบาทในการปลูกฝังทางจริยธรรม เช่น ความกตัญญูต่อสิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ ลม ไฟ ที่เป็นปัจจัยการผลิต ความเคารพต่อธรรมชาติ เป็นต้น โยงไปสู่การปลูกฝังให้ตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาระบบนิเวศ และปฏิบัติต่อธรรมชาติในลักษณะสร้างสรรค์ให้เป็นประโยชน์ซึ่งกันและกันระหว่างเกษตรกรกับธรรมชาติ นอกจากนี้ ประเพณียังมีบทบาทต่อการปลดปล่อยจิตวิญญาณของเกษตรกรให้หลุดพ้นจากความวิตกกังวล ความกลัว และความโศกเศร้า แต่ได้สนุกสนานรื่นเริง และเกิดขวัญและกำลังใจในการดำเนินชีวิตและหาเลี้ยงชีพต่อไป

2.5 ระบบธุรกิจการเกษตรที่มีอิทธิพลวิถีการเลี้ยงชีพของเกษตรกรไทย ธุรกิจการเกษตรมีกลุ่มทุนหลายระดับแบ่งตามผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและบทบาทที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิต ดังนี้ (สุพาณี ธนวิวุฒิ <http://www.ftawatch.org> สืบค้นเมื่อ 7 ธ.ค. 2550)

2.5.1 กลุ่มทุนขนาดใหญ่ เป็นกลุ่มทุนระดับชาติและข้ามชาติที่อยู่ในขั้นตอนต่าง ๆ ของระบบธุรกิจการเกษตรนับตั้งแต่การขายปัจจัยการผลิต การแปรรูป ไปถึงการส่งออก กลุ่มทุนเหล่านี้ส่วนใหญ่ดำเนินธุรกิจแบบครบวงจรเพื่อให้ได้เปรียบในการแข่งขัน สามารถจำแนกย่อยเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

(1) ทุนปัจจัยการผลิต ได้แก่ ทุนในธุรกิจเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และเครื่องจักรกลทางการเกษตร จัดเป็นกลุ่มที่ได้รับส่วนแบ่งทางการตลาดเป็นอันดับต้น ๆ บริษัทขายเมล็ดพันธุ์พืช บริษัทนำเข้าปุ๋ยจากต่างประเทศ บริษัทข้ามชาตินำเข้าสารเคมีกำจัดศัตรูพืช เป็นต้น

(2) ทุนการผลิตและการแปรรูป การครอบงำของทุนในกลุ่มนี้เกิดขึ้นในลักษณะเกษตรแบบพันธสัญญา มีกลุ่มทุนว่าจ้างให้เกษตรกรทำการผลิตบนที่ดินของเกษตรกรเอง และกลุ่มทุนสัญญาว่าจะรับซื้อผลผลิตทั้งหมดในราคาที่กำหนดไว้ล่วงหน้า แต่ทั้งนี้คุณภาพของผลผลิตต้องอยู่ในเกณฑ์ที่กลุ่มทุนกำหนด ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเกษตรกรเป็นฝ่ายเสียเปรียบ เช่นกรณีการปลูกมันฝรั่ง ที่เกษตรกรต้องใช้ที่ดินของตนเองเป็นหลักประกันในการทำสัญญาปลูก โดยได้รับปัจจัยการผลิตเช่น หัวพันธุ์มันฝรั่ง ปุ๋ย และสารเคมีจากบริษัท และมีการกำหนดราคาประกันกันที่ 14 บาทต่อกิโลกรัม เมื่อถึงเวลาขายผลผลิต บริษัทกลับไม่รับซื้อผลผลิตทั้งหมดในราคาประกัน เพราะอ้างว่าเป็นผลผลิตที่ไม่ได้มาตรฐานตามที่กำหนดไว้ในเงื่อนไข ทำให้ราคาขายต่ำกว่าราคาประกันลดหลั่นกันไปตามการจัดเกรดของบริษัท เป็นเหตุให้เกษตรกรต้องขาดทุน เป็นการแบกรับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้โดยลำพัง

(3) ทุนส่งออก การส่งออกสินค้าเกษตรในประเทศไทยมีลักษณะผูกขาดและกระจุกตัวในจำนวนผู้ส่งออก 10 อันดับแรกซึ่งเป็นกลุ่มที่ครอบครองสัดส่วนการส่งออกมากกว่าครึ่งหนึ่งของปริมาณสินค้าเกษตรทั้งหมดในตลาด เช่น สัดส่วนการส่งออกข้าวของผู้ส่งออกรายใหญ่เท่ากับร้อยละ 50.84 ของทั้งหมด และผู้ส่งออกส่วนใหญ่ไม่ได้ส่งออกสินค้าเกษตรเพียงชนิดเดียวและประกอบธุรกิจเกษตรต่อเนื่องอื่น ๆ อีกด้วย

2.5.2 กลุ่มทุนรายย่อยในท้องถิ่น ได้แก่ เจ้าของที่ดินที่มีที่ดินจำนวนมากแต่ไม่ได้ทำการผลิตเอง ให้เช่าที่ดินแก่เกษตรกร เจ้าของเงินกู้ หรือพ่อค้าคนกลาง กลุ่มทุนเหล่านี้ในหลายพื้นที่ยังทำหน้าที่เป็นทั้งพ่อค้าปัจจัยการผลิตและรับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรด้วย โดยเกษตรกรสามารถชำระหนี้คั้นเมื่อมีการขายผลผลิตให้แก่รายทุนเงินกู้ จึงเป็นสัมพันธภาพแบบอุปถัมภ์ซึ่งยังทำให้เกษตรกรอ่อนแอและไร้อำนาจต่อรองมากขึ้น ในความเป็นจริง เกษตรกรสัมพันธ์โดยตรงกับกลุ่มทุนเหล่านี้มากกว่า พ่อค้าคนกลางจึงมีบทบาทมากที่สุดในการกำหนดราคาผลผลิต ตัวอย่าง การรับซื้อข้าวเปลือกจากมือเกษตรกร พ่อค้าคนกลางมี 2 ประเภท ได้แก่ พ่อค้าคนกลางที่เป็นคนในชุมชนเดียวกับเกษตรกร และพ่อค้าคนกลางที่เป็นคนภายนอกชุมชน ซึ่งรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างพ่อค้าคนกลางและเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นการอุปถัมภ์และการผูกขาด กล่าวคือ ส่วนใหญ่พ่อค้าคนกลางจะมีอาชีพในการปล่อยเงินกู้ให้กับเกษตรกรหรือเป็นผู้จำหน่ายปัจจัยการผลิตให้กับเกษตรกรด้วย ดังนั้นเกษตรกรจึงมีอำนาจในการต่อรองราคาน้อยในการซื้อขายข้าว หรือการซื้อข้าวเปลือก นายหน้าในชุมชนจะจัดหาข้าวเปลือกในหมู่บ้านให้แก่พ่อค้านอกหมู่บ้าน ซึ่งยังทำให้เกษตรกรได้รับราคาต่ำกว่าเดิม เพราะต้องจ่ายส่วนแบ่งให้กับนายหน้า แต่เกษตรกรยังคงขายข้าวผ่านนายหน้าเนื่องจากการขายผ่านนายหน้าทำให้เกษตรกรได้เงินเร็วขึ้น จึงเป็นทางเลือกสำคัญสำหรับเกษตรกรที่ต้องการใช้เงินอย่างเร่งด่วนแม้ว่าจะถูกเอารัดเอาเปรียบค่อนข้างมาก

3. การเตรียมความพร้อมในการหาเลี้ยงชีพของเกษตรกรไทยเพื่อรองรับข้อตกลงเขตการค้าเสรี

3.1 แนวทางการจรรโลงวิถีชีวิตเกษตรกรไทยในชนบท ประเทศไทยปัจจุบันมีประชากรร้อยละ 80 มีอาชีพทางการเกษตร แต่การเกษตรกลับไม่ใช่กิจกรรมหลักในวิถีชีวิตของเกษตรกรไทย และผลผลิตทางการเกษตรก็มีไ้ขายได้หลักของประเทศเช่นในอดีต แต่เปลี่ยนเป็นสินค้าทางอุตสาหกรรมและการบริการ ทำให้เกษตรกรได้รับความสนใจหรือมีความสำคัญลดลง การได้รับการสนับสนุนต่างๆ จากภาครัฐก็ลดลง เห็นได้ชัดจากนโยบายการกระจายทรัพยากรน้ำให้แก่การผลิตภาคต่างๆ ในสังคม ในปี 2534-2535 ซึ่งเป็นช่วงที่เกิดภาวะฝนแล้งและฝนล่า ทำให้น้ำ

เหนือเขื่อนที่ใช้ผลิตกระแสไฟฟ้าเล็กน้อย รัฐบาลจึงประกาศให้เกษตรกรที่อยู่บริเวณใต้เขื่อนชะลอการเพาะปลูกไปก่อน เพราะต้องการสงวนน้ำไว้เพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าสำหรับภาคอุตสาหกรรมและการบริการ และการใช้ไฟฟ้าของชุมชนเมือง เกษตรกรในชนบทซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ในประเทศจึงต้องเป็นผู้เสียสละ นโยบายเช่นนี้สะท้อนถึงค่านิยมที่เห็นเงินสำคัญที่สุด และมีได้พิจารณาในมุมของเกษตรกรที่เป็นอาชีพของคนส่วนใหญ่ของประเทศ ที่สมควรจะได้รับการสนับสนุนเพื่อป้องกันมิให้เกิดปัญหาผลกระทบจากการไม่สนับสนุนทั้งทางตรงและทางอ้อม ปัญหาดังกล่าวเป็นทั้งปัญหาทางเศรษฐกิจและทางสังคม ได้แก่ ภาวะการว่างงานในภาคการเกษตร การอพยพย้ายถิ่นเพื่อหางานทำในเขตเมือง ความยากจนในชนบท ภาวะครอบครัวล่มสลายเพราะปัญหาทางเศรษฐกิจ ตลอดจนภาวะขาดแคลนที่พักอาศัย และคุณภาพชีวิตในเขตเมืองเมื่อชาวชนบททะลักเข้ามาในเขตเมือง ล้วนส่งผลกระทบต่อวิถีทางสังคมของชนบทไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บทบาทของสมาชิกในครอบครัว เครือญาติ และความเป็นเพื่อนบ้าน เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก เช่น บางหมู่บ้านผู้ใหญ่ออกมาเป็นแรงงานในเมือง ปล่อยให้เด็กอยู่กับปู่ย่าตายาย หมู่บ้านจึงมีแต่คนแก่และเด็ก การแลกเปลี่ยนกลายเป็นการว่าจ้างหรือกั๊ยมแม่ในหมู่เครือญาติ (สุภางค์ จันทวานิช 2542: 39)

สุภางค์ จันทวานิช และวิมาลา ศิริพงษ์ (2542: 39-41) ได้เสนอแนวทางในการจรรโลงแบบแผนทางสังคมในวัฒนธรรมข้าว ซึ่งมีความหมายที่สามารถนำมาเป็นแนวทางการจรรโลงวิถีชีวิตเกษตรกรไทยในชนบท ดังนี้

3.1.1 สนับสนุนและให้ความช่วยเหลือเกษตรกรเพื่อให้สามารถทำหน้าที่ผลิตพืชผลต่อไปได้โดยมีคุณภาพชีวิตที่ดี เกษตรกรสมควรได้รับความสนใจจากรัฐบาลเป็นลำดับแรก มาตรการการช่วยเหลือต่างๆ เช่น การจัดสรรที่ทำกิน การชลประทาน การประกันราคา เป็นต้น ต้องดำเนินอย่างต่อเนื่อง จริงจัง และทั่วถึง การฟื้นฟูวิถีการเกษตรแบบธรรมชาติจะช่วยให้เกษตรกรพึ่งตนเองได้ระดับหนึ่ง

3.1.2 ปรับปรุงวิธีการแบ่งหน่วยการปกครองที่สอดคล้องกับวิถีชุมชน ปัจจุบันมีบางท้องถิ่นละเลยต่อสภาพความเป็นชุมชนเกษตรกรรม เช่น ใช้แนวคลองเป็นเขตแบ่งหมู่บ้าน ซึ่งตั้งอยู่สองฝั่งคลองออกเป็นสองหมู่บ้าน และรัฐก็จัดบริการสาธารณะตามหน่วยการปกครองใหม่ ทำให้ชุมชนเดิมถูกแบ่งแยก อ่อนแอลง และสลายไปในที่สุด จึงสมควรให้มีการทบทวนปรับปรุงการแบ่งเขตการปกครองที่คำนึงถึงวัฒนธรรมทางการเกษตร ซึ่งมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตชุมชนในชนบทส่วนใหญ่

3.1.3 ส่งเสริมสถาบันครอบครัวและเครือญาติในเขตชนบทให้แข็งแกร่ง ครอบครัวและเครือญาติในสังคมเกษตรกรรมเคยมีลักษณะความสัมพันธ์แบบช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และควรจรรำรักษาแบบแผนความสัมพันธ์นี้ไว้ เนื่องจากครอบครัวเป็นหน่วยพื้นฐานที่ทำให้สังคม

เกิดเสถียรภาพ จึงควรส่งเสริมให้ลูกหลานของเกษตรกรได้รับการศึกษาเทียบมูลหลานของผู้ประกอบอาชีพอื่นๆ และเห็นความสำคัญของชีวิตครอบครัวและรักถิ่นเกิด ขยายการมีงานทำในภาคการเกษตรอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกษตรกรมีรายได้เพียงพอต่อการยังชีพ ตลอดจนมีความหวังในอนาคตกับการมีอาชีพเกษตรกร และไม่ต้องชนบทเข้ามาหางานทำในเขตเมือง

3.1.4 **ฟื้นฟูการแลกเปลี่ยนแรงงาน** การเอาแรงหรือการลงแขกในสังคมการเกษตรทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนแรงงาน อีกทั้งยังมีผลต่อจิตใจของกลุ่มผู้แลกเปลี่ยนแรงงาน การถ้อยทีถ้อยอาศัย การรักษาความมั่นคงสัญญา การยอมรับ ตลอดจนโอกาสในการพบปะกันอย่างถูกต้องตามวิถีวัฒนธรรมของชุมชนของคนหนุ่มสาว ซึ่งเป็นพื้นฐานไปสู่การเลือกคู่ครองภายใต้คำแนะนำและความเห็นชอบของพ่อแม่ ในขณะที่หนุ่มสาวชนบทที่เข้ามาเป็นแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมในเมือง ต่างมาจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน รู้จักกันโดยขาดการแนะนำและไม่รู้จักหวั่นอนปลายเท้ากัน และไม่ต้องเกรงใจผู้อาวุโส จึงมีโอกาสชิงสุกก่อนห่าม หรือสุกเอาเผากิน ส่งผลให้ชีวิตครอบครัวไม่ยั่งยืน คุณค่าของการแลกเปลี่ยนแรงงานระหว่างเกษตรกรจึงสมควรได้รับการฟื้นฟูให้กลับมาเป็นประเพณีคู่กับชุมชนชนบท จะทำให้เกษตรกรขนาดเล็กสามารถเข้มแข็งอยู่ได้

3.1.5 **พัฒนาความสัมพันธ์แนวนอน** สังคมชนบทไทยมีความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ ตั้งแต่ในอดีตจนกระทั่งปัจจุบัน ทำให้เกษตรกรมีสถานภาพทางสังคมที่ด้อยกว่าอย่างไม่สิ้นสุด จึงควรสนับสนุนให้การรวมกลุ่มในลักษณะองค์กรชุมชน เช่น กลุ่มยุวเกษตรกร สหกรณ์ออมทรัพย์ กลุ่มฌาปนกิจ กลุ่มทอผ้า เป็นต้น ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้านที่มีสถานภาพทางสังคมเท่าเทียมกัน ในลักษณะแนวนอน ไม่มีการอุปถัมภ์ ไม่ต้องเป็นหนี้บุญคุณเป็นการส่วนตัว จะช่วยให้เกษตรกรสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีเสถียรภาพมากขึ้น

3.2 **การพัฒนาชนบทไทยแบบยั่งยืน** หมายถึง การทำให้ชนบทไทยดีขึ้นโดยไม่ต้องทำลายทรัพยากร สภาพแวดล้อม และระบบนิเวศน์ ซึ่งเป็นที่ต้องการในอนาคต (อาภรณ์พันธุ์ จันทรสว่าง 2549: 7-41) โดยใช้ 4 ยุทธศาสตร์ ดังนี้ (เพ็งอ้ง 7-50-7-57)

3.2.1 **ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจพอเพียง** มาจากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่เน้นการยึดทางสายกลาง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันต่อผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง

สังคมชนบทไทยสมัยดั้งเดิมมีค่านิยมแบบพออยู่พอกิน ส่วนที่เหลือกินเหลือใช้ก็นำมาแบ่งปันหรือแลกเปลี่ยนกัน ชีวิตชนบทจึงมีความผูกพันแบบเชื้ออาทรและช่วยเหลือเกื้อกูล กิจกรรมทางสังคมและอาชีพไม่จำเป็นต้องจ้างแรงงาน เพียงแต่บอกกล่าวขอแรง เรียกว่า ลงแขก เพื่อนบ้านก็ไปช่วยเหลือกันอย่างพร้อมเพรียง เสร็จงานเจ้าของบ้านผู้ขอแรงก็จะจัดเลี้ยงข้าวปลา

อาหารเป็นการตอบแทนอย่างสูงกุศลทาน พุทธศาสนามีบทบาทสำคัญเชิงอ้อมที่ขัดเกลาให้คนในชนบทเดิมมีค่านิยมความพอเพียง การพึ่งตนเอง ความสามัคคีกลมเกลียว และความมีน้ำใจต่อกัน แต่ด้วยกระแสวิถีแห่งความทันสมัยทำให้ค่านิยมดังกล่าวจืดจางลง ซึ่งสมควรจะทำให้มีการรื้อฟื้นโดยใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางหลักในการพัฒนาให้สังคมชนบทไทยมีความยั่งยืน

3.2.2 ยุทธศาสตร์ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่ผู้คนมีความขยันในการทำงาน ไม่ย่อท้อท้อหวั่นไหว การที่ชุมชนจะมีลักษณะดังกล่าวได้คนในชุมชนจะต้องมีภูมิคุ้มกัน และสามารถปรับตัวทันต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากกระแสโลกาภิวัตน์และเศรษฐกิจยุคใหม่ได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งมีโอกาสเข้าถึงและได้รับความคุ้มครองจากหลักประกันความมั่นคงทางสังคมที่มีอยู่

ปัจจุบันสังคมชนบทไทยเป็นสังคมที่อ่อนแอ คนชนบทส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรที่ยากจน มีปัญหาสุขภาพ การศึกษาน้อย และมีค่านิยมบริโภคนิยม จึงควรเสริมสร้างให้สังคมชนบทมีการพัฒนาอย่างสมดุล ที่สำคัญต้องพัฒนาคนในชนบทให้เป็นคนมีคุณภาพ หมายถึง มีสุขภาพแข็งแรง คิดเป็น ทำเป็น มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีคุณธรรมจริยธรรม มีระเบียบวินัย ซื่อสัตย์สุจริต มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และสามารถนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการยกระดับคุณภาพชีวิต พัฒนาคนยากจนและด้อยโอกาสในชนบทให้สามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น รองลงมาคือ จัดให้มีระบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้มีการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างสมดุล การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจำเป็นต้องดำเนินการด้วยความร่วมมือในลักษณะเครือข่ายภาครัฐ เอกชน และประชาชน

3.2.3 ยุทธศาสตร์การพึ่งตนเอง ชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้แสดงว่ามีความเข้มแข็ง เพราะเป็นสังคมที่มีการจัดระบบเพื่อให้ประชาชนสามารถดำเนินการตอบสนองความต้องการของตนเอง ช่วยวิธีการช่วยเหลือตนเองพร้อมกับได้รับความร่วมมือจากผู้อื่นในสถานการณ์เดียวกัน โดยประชาชนมีอิสระในการตั้งเป้าหมายและดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายโดยอาศัยความพยายามและกำลังของตนเอง เนื่องจากสังคมชนบทไทยเป็นสังคมอ่อนแอ มีความจำเป็นจะต้องกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความคิดและการกระทำผ่านกระบวนการกลุ่มในชุมชน ซึ่งต้องพิจารณาถึงประเภทของกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อการจัดตั้งกลุ่ม การทำให้กลุ่มมีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง การดำรงรักษาอุดมการณ์กลุ่มไว้ วัตถุประสงค์ของกลุ่มเพื่อชุมชน

3.2.4 ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ผ่านมามีประเทศไทยใช้แนวทางการพัฒนาที่ส่งผลกระทบต่อการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้

ร้อยละร้อยและเสื่อมโทรมจนถึงจุดต่ำกว่าวิกฤต สิ่งแวดล้อมกลับส่งผลให้เกิดภัยธรรมชาติที่เป็นภัยต่อการดำรงชีวิตและการหาเลี้ยงชีพของคนในชนบท รัฐบาลจึงได้บรรจุยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 9 ถึงฉบับที่ 10 เพื่อให้มีระบบบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เน้นความรับผิดชอบต่อความโปร่งใส เกิดผลในทางปฏิบัติ มีการให้ความรู้และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารโดยให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีส่วนร่วมและรับผิดชอบต่อการรักษาความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งให้มีการใช้ประโยชน์ อนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีสมดุล มีการควบคุมที่ดี เพื่อสนับสนุนเศรษฐกิจฐานรากและคุณภาพชีวิตให้มีการจัดการเมืองและชุมชนที่น่าอยู่ และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของแหล่งศิลปวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

3.2.5 ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาชุมชน ในลักษณะที่ประชาชนคิดริเริ่มด้วยตนเอง เพื่อให้ประชาชนตอบสนองกระบวนการพัฒนาด้วยความกระตือรือร้น เข้ามาร่วมตัดสินใจและลงมือปฏิบัติด้วยความรับผิดชอบ แต่หากประชาชนไม่ริเริ่มก็ให้ใช้เทคนิคกระตุ้นเตือนให้ประชาชนเกิดความคิดริเริ่ม แต่การพัฒนาที่ขาดความร่วมมือจากประชาชนมีโอกาสสูญเปล่าและล้มเหลว

3.3 ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน การเจรจาจัดทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศไทยจำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมทุกฝ่ายเพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น ทั้งภาครัฐ หน่วยงานและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องภาคเอกชน และ ประชาชนทั่วไป ดังนี้ (สมพงษ์ เพื่องอารมย์ 2549: 24-26)

3.3.1 การเตรียมความพร้อมของภาครัฐ ควรมีการปรับปรุงระบบและขั้นตอนในการให้บริการเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ส่งออก กำหนดมาตรฐานสินค้าทั้งที่ส่งออกและนำเข้าเพื่อปกป้องผู้ผลิตและผู้บริโภคในประเทศ มีระบบป้องกันการทุ่มตลาด สร้างเสถียรภาพของอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่ออำนวยความสะดวกด้านการขนส่งสินค้า ส่งเสริมการลงทุนในประเทศ ปฏิรูปการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้สอดคล้องกับความต้องการของภาคการผลิตและการบริการที่ประเทศไทยมีศักยภาพ พัฒนากิจการขนาดกลางและขนาดย่อมให้เข้มแข็งเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันกับต่างประเทศ ขยายความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อติดตามความคืบหน้าผลของการเจรจา หรือประเด็นปัญหาที่เกิดจากการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรี และให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับข้อตกลงเขตการค้าเสรี

3.3.2 การเตรียมความพร้อมของภาคเอกชน ควรเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต การจัดการ การบริหารต้นทุน ปรับใช้เทคนิคการบริหารสมัยใหม่ และใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยี

ทันสมัย พัฒนารูปแบบและคุณภาพสินค้าโดยยกระดับคุณภาพและมาตรฐานสินค้าให้สูงขึ้น และสร้าง brand name สินค้าของไทยสู่ตลาดโลก ลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนาเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีที่ใช้ในการผลิตให้สูงขึ้น พัฒนานวัตกรรมโดยเฉพาะแรงงานฝีมือและช่างเทคนิค พัฒนาและขยายตลาดเชิงรุกและผลิตสินค้าให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ขยายช่องทางการตลาดให้เข้าถึงผู้บริโภคโดยตรงมากขึ้น มีกระบวนการผลิตและส่งมอบสินค้าอย่างรวดเร็ว พัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างภาคเอกชนของประเทศไทยกับภาคเอกชนของประเทศคู่ค้า

3.3.3 การเตรียมความพร้อมของภาคประชาชน สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายข้อตกลงเขตการค้าเสรีโดยผ่านสมาคมต่างๆ เช่น สมาหกรณ์การค้าไทย สมาหกรณ์อุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย สมาคมวิชาชีพต่างๆ เป็นต้น หรือผู้ประกอบการ เกษตรกร หรือประชาชนทั่วไปที่ไม่ได้สังกัดสมาคมใดๆ ก็สามารถมีส่วนร่วมได้ด้วยการส่งความคิดเห็นถึงกรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชลธิ์ นุ่มหนู (2547) วิจัย เรื่อง การเปรียบเทียบวิถีชีวิตของเกษตรกรต่อความยั่งยืนของอาชีพการทำสวนยางพาราระหว่างการทำสวนยางพาราแบบเก่าและแบบใหม่ในจังหวัดจันทบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการดำรงชีวิตของเกษตรกร การเปรียบเทียบวิถีชีวิตของเกษตรกรต่อความยั่งยืนของอาชีพการทำสวนยางพาราระหว่างการทำสวนยางพาราแบบเก่าและแบบใหม่ และศึกษาปัญหาและนำเสนอข้อเสนอแนะ โดยศึกษาจากเกษตรกรชาวสวนยางพาราในจังหวัดจันทบุรีที่ปลูกยางพาราแบบเก่าและแบบใหม่ อย่างละ 10 ราย รวมเป็น 20 ราย รวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยแบบสัมภาษณ์และแบบสังเกต พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเกษตรกรชาวสวนยางพาราแบบเก่าส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จบการศึกษามัธยมศึกษา มีประสบการณ์ทำสวนยาง 10-20 ปี มีรายได้เสริมจากสวนยาง 10,001-20,000 บาทต่อปี ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเกษตรกรชาวสวนยางพาราแบบใหม่ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ระดับมัธยมศึกษา มีประสบการณ์ทำสวนยาง 11-15 ปี ไม่มีรายได้เสริมจากสวนยาง ทั้ง 2 กลุ่มมีพื้นที่ปลูกยาง 11-20 ไร่ และมีรายได้หลักจากการทำสวนยาง 100,001-200,000 บาทต่อปี เหมือนกัน

การทำสวนยางพาราแบบเก่า หรือแบบพื้นบ้าน เป็นแบบปล่อยตามธรรมชาติ เริ่มตั้งแต่การเตรียมพื้นที่ จะทำการโค่นป่าและเผาป่า ซึ่งส่วนใหญ่เป็นป่าดิบชื้น เผาไม้ทิ้งหรือปล่อยให้ผุพังกำหนดหลุมยาง แล้วนำเมล็ดพันธุ์ยางพาราที่คัดเลือกจากต้นที่ให้ผลผลิตมาปลูก จากนั้นปล่อยให้ต้นยางเจริญเติบโตตามธรรมชาติ ในร่องยาง ปีแรกๆ จะปลูกพืชไร่ เช่น มันสำปะหลัง ข้าวโพด ข้าว

ไร่ เป็นต้น เมื่อต้นยางพาราเจริญเติบโตเริ่มคลุมพื้นที่ แสงไม่เพียงพอจะเลิกลูก ปล่อยให้ไม้ป่าเจริญเติบโตขึ้นแทนที่ เกษตรกรจะตัดถางเฉพาะตามร่องแถวต้นยางพาราเพื่อสะดวกต่อการกรีดยาง ปล่อยให้ร่องกลางระหว่างแถวรกทึบ บางครั้งจึงเรียกว่า ป่ายาง ส่วนการทำสวนยางพาราแบบใหม่มี 2 รูปแบบ ได้แก่ (1) การทำสวนยางตามคำแนะนำของสำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง และ (2) การทำสวนยางตามคำแนะนำของสถาบันวิจัยยาง กรมวิชาการเกษตร ซึ่งเน้นให้พื้นที่ปลูกยางมีแต่ต้นยางเท่านั้น พืชอื่นที่ขึ้นในพื้นที่จึงเป็นวัชพืชหมด และเกษตรกรจะต้องกำจัดพืชเหล่านั้นให้หมด จึงใช้สารเคมีกำจัดวัชพืชอย่างมาก

กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเกษตรกรชาวสวนยางพาราแบบเก่ามีแนวความคิดการทำสวนยางแบบพอเพียง ใช้แรงงานในครอบครัว กำจัดวัชพืชเฉพาะบริเวณต้นยางด้วยวิธีกล คำนึงถึงการให้ผลผลิตไปพร้อมกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเกษตรกรชาวสวนยางพาราแบบใหม่มีแนวความคิดการทำสวนยางแบบเชิงการค้า กำจัดวัชพืชทั้งแปลงโดยใช้สารเคมี ให้ความสำคัญต่อความสะดวกและความปลอดภัยในการปลูก นอกจากนี้ การทำสวนยางแบบเก่ายังมีการประกอบกิจกรรมอื่นเสริมในสวนยางพาราและมีความหลากหลายทางชีวภาพสูงกว่าการทำสวนยางแบบใหม่ พบพันธุ์พืชและชนิดของสัตว์ต่างๆ ในสวนยางแบบเก่ามากกว่าสวนยางแบบใหม่ เกษตรกรชาวสวนยางพาราแบบเก่าคิดเป็นร้อยละ 80 และเกษตรกรชาวสวนยางพาราแบบใหม่คิดเป็นร้อยละ 100 มีความคิดเห็นว่าปัจจัยด้านเศรษฐกิจมีผลต่อความยั่งยืนของอาชีพการทำสวนยางพารา เกษตรกรชาวสวนยางพาราแบบเก่ามีแผนแบบในการใช้เวลาในรอบวันมากกว่า มีการรื้อดินำยางเองในช่วงเช้า ส่วนช่วงบ่ายหาของป่าในสวนยางมาเป็นอาหารและจำหน่ายอีกด้วย

การทำสวนยางพาราแบบเก่ามีพืชที่ใช้เป็นอาหาร 28 ชนิด สมุนไพร 14 ชนิด และไม้ใช้สอย 9 ชนิด มีระบบนิเวศน์ที่สมบูรณ์ ช่วยรักษาสมดุลทางธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพ ในขณะที่ การทำสวนยางพาราแบบใหม่มีเพียงพืชสมุนไพร 3 ชนิดเท่านั้น แต่สะอาดและปลอดภัย

งานวิจัยนี้มีข้อเสนอแนะ ให้รัฐส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรทำสวนยางพาราอย่างยั่งยืน โดยการส่งเสริมการปลูกพืชแซมในสวนยางหรือปลูกพืชร่วมยาง เพื่อเป็นประโยชน์ด้านการเกษตร รวมทั้งส่งเสริมการทำสวนยางพาราแบบวนเกษตร เพื่อช่วยรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กฤษณพงษ์ จุฑะกนก (2541) วิจัย เรื่อง ความเป็นเอกภาพและความเข้มแข็งของชุมชนชนบทไทย เพื่อศึกษาข้อเท็จจริงในเชิงวาทกรรม (Discourse Study) ของความเป็นเอกภาพและความเข้มแข็งของชุมชนในชนบท และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นเอกภาพ และความเข้มแข็งของ

ชุมชนในชนบท ผู้ให้ข้อมูลเป็นกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ของหมู่บ้านนอกเขตเทศบาลและสุขาภิบาล ใน 4 ภาคๆ ละ 3 จังหวัดๆ ละ 1 หมู่บ้าน รวม 12 หมู่บ้าน เลือกตัวอย่างด้วยวิธีเจาะจง เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึก (Indepth Interview) และวิเคราะห์เนื้อหาโดยการเปรียบเทียบข้อมูล (Constant Comparison Analysis) ผลการศึกษาได้ข้อสรุปว่า ความเป็นเอกภาพนั้น ชุมชนส่วนใหญ่มีการรวมตัวกันแบบหลวมๆ ความเป็นเครือญาติเป็นปัจจัยสำคัญในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในชุมชน การถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ของชุมชนมีแนวโน้มจะลดลงเรื่อยๆ และขาดความสามารถในการต่อรองในการซื้อขายผลผลิตของชุมชน แม้ว่า มีผู้นำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ที่มีลักษณะความเป็นผู้นำสูงทั้งในการแก้ไขข้อขัดแย้งและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สาธารณสมบัติของชุมชน

ส่วนความเข้มแข็ง ส่วนใหญ่องค์กรชุมชนที่จัดตั้งโดยเจ้าหน้าที่จาก 4 กระทรวงหลัก จะอยู่ภายใต้การบริหารและจัดการของคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) แต่ขาดระบบการตรวจสอบประเมินความคุ้มค่า ความเหมาะสมของทุกกิจกรรมที่ได้รับงบประมาณจากราชการ การแบ่งความรับผิดชอบของชุมชนมีน้อย ส่วนใหญ่เป็นการรวมศูนย์ที่ผู้ใหญ่บ้าน โอกาสที่จะเรียนรู้จากการทำงานร่วมกันจึงมีน้อย ในขณะที่ ความอุดมสมบูรณ์ด้านทรัพยากรทางธรรมชาติในชุมชนกลับลดลง ในทางกลับกัน ค่านิยมทางการบริโภคเพิ่มขึ้น สมาชิกชุมชนรุ่นหนุ่มสาวมักละทิ้งชุมชนไปทำงานในเมือง ปลดปล่อยให้เด็กและคนแก่อยู่ในชุมชน ทำให้ความสามารถในการผลิตของชุมชนลดลง ปัจจัยการผลิตต้องพึ่งพาจากภายนอกทั้งหมด และที่สำคัญ ชุมชนกำลังละทิ้งภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ที่เป็นเครื่องค้ำจุนความอยู่รอดของชุมชน

ปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน คือ ความสามารถในการพึ่งพาตนเองในทุกด้านที่กล่าวมาข้างต้น ลักษณะเด่นของชุมชน คือ ความเป็นเอกภาพในการบริหารจัดการชุมชน เพราะผู้นำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการมีภาวะความเป็นผู้นำสูง ได้รับความเชื่อถือจากสมาชิกในชุมชนมากพอสมควร และเพียงพอที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครองของชุมชนได้

งานวิจัยนี้มีข้อเสนอแนะว่า กรมการพัฒนาชุมชนควรกำหนดนโยบายให้ทุกชุมชนชนบทมีความสามารถในการบริหารจัดการของชุมชนอย่างเป็นเอกภาพ และกำหนดแนวทางการเพิ่มขีดความสามารถในด้านการบริหารจัดการแก่คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ให้ชัดเจน โดยเริ่มที่เศรษฐกิจแบบพอเพียงจนพึ่งตนเองได้ ก่อนที่จะขยายผลไปสู่การขายผลผลิต พร้อมกับกำหนดมาตรการให้ทุกชุมชน (หมู่บ้าน) ใช้กระบวนการ จปฐ. เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมเวทีการเรียนรู้ในด้านเศรษฐกิจแบบพอเพียงของชุมชน และควรจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาขีดความสามารถขององค์กรชุมชน

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) โดยมีการกำหนดเป้าหมายล่วงหน้า 10-20 ปี จะสนับสนุนให้ชุมชนมีความสามารถพึ่งตนเองในด้านใดบ้าง จัดระดับหรือความก้าวหน้าของชุมชนที่มีความสามารถในการพึ่งตนเองได้ โดยจัดทำโครงการฝึกอบรมข้าราชการของกรมฯ ทุกระดับในลักษณะสอนแนะ (on the job training) ในเรื่องการพัฒนาขีดความสามารถขององค์กรชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองโดยให้ข้าราชการทุกสายงานมีเป้าหมายในการทำงานเดียวกัน คือ ชุมชน และมีการทำงานที่ประสาน สอดรับ และเกื้อกูลกันอย่างเป็นระบบ พร้อมกับมีกิจกรรมที่เป็นการเพิ่มทักษะความชำนาญของเจ้าหน้าที่ทุกระดับที่เน้นการพัฒนาชุมชนเป็นประเด็นสำคัญ

นิพนธ์ ไชยมงคล (2546) ทำการวิจัย เรื่อง ผลกระทบหลังเปิดการค้าเสรีไทย-จีน พบว่า เมืองคุนหมิง มณฑลยูนนาน จีนตอนใต้มีจุดแข็งกว่าประเทศไทยตรงที่พื้นที่และสภาพภูมิอากาศนั้นเหมาะสำหรับการปลูกผักเมืองหนาว และยังมีแหล่งน้ำสมบูรณ์ มีต้นทุนการผลิตต่ำ ประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 69 ประกอบอาชีพเกษตร นอกจากนี้การขนส่งผักมาไทยยังสะดวก โดยขนส่งทางเรือจากเมืองเชียงรุ่ง แล่นมาตามกระแสน้ำมาถึงท่าเรือเชียงแสนใช้เวลาเพียง 8-9 ชั่วโมง ทำให้ประหยัดต้นทุนมาก ด้านการผลิตจีนยังมีความชำนาญเพราะส่วนใหญ่มีประสบการณ์การปลูกผักมานานอีกด้วย ปริมาณตัวเลขนำเข้าผักบางชนิดก่อนและหลังการเปิดเสรีพบว่าพืชผักหลายชนิดมีการนำเข้าสูงมากหลังเปิดเสรี หลายชนิดปริมาณนำเข้าเพียง 3 เดือนกลับมากกว่าปริมาณการนำเข้าในช่วง 9 เดือนแรกของปี 2546 เช่น ถั่วลันเตา แครอท เซเลอรี่ สาเหตุสำคัญที่ทำให้พืชผักเมืองหนาวจากจีนสามารถตีตลาดพืชผักของโครงการหลวงได้คือเรื่อง ราคา พืชผักจากจีนมีราคาถูกกว่าของโครงการหลวงอย่างมาก เช่น บร็อคโคลี่ของจีนราคาเพียงกิโลกรัมละ 11.67 บาท ขณะที่ของโครงการหลวงสูงถึงกิโลกรัมละ 40.95 บาท ถั่วลันเตาจีนกิโลกรัมละ 11.85 โครงการหลวงกิโลกรัมละ 53.45 บาท ผักกาดหอมห่อจีนกิโลกรัมละ 9.07 โครงการหลวงกิโลกรัมละ 16.22 บาท คื่นหะฮ่องจีนกิโลกรัมละ 12.26 บาท โครงการหลวงกิโลกรัมละ 60.00 บาท เป็นต้น ดังนั้นจึงทำให้พืชผักจีนสามารถตีตลาดได้อย่างสบาย ๆ ทั้งนี้โครงการหลวงยอมรับว่าหากพืชผักของจีนเข้ามาท่วมตลาดมากเช่นที่เป็นอยู่ อนาคตอาจจะต้องเปลี่ยนการส่งเสริมปลูกพืชผักบางชนิด เพราะไม่อาจแข่งขันกับจีนได้ แต่ปัญหาที่สำคัญกว่าผลกระทบที่เกิดกับโครงการหลวงคือผลกระทบที่จะมีต่อผู้บริโภคไทย เพราะกระบวนการตรวจสอบสารตกค้างผักผลไม้จากจีนของไทยทำอย่างเร่งด่วน กล่าวคือ ใช้ชุดทดสอบ หรือ test Kit เพียงแค่ 30 นาที ซึ่งไม่สามารถตรวจสอบสารตกค้างชนิดที่ทำลายระบบไตและตับได้ ขณะที่จีนจะตรวจสอบสินค้านำเข้าอย่างเข้มข้น ด้วยเครื่องมือที่ทันสมัย และใช้เวลานานถึง 3 ชั่วโมง นอกจากนี้ ปัจจุบันจีนยังคงใช้สารเคมีอันตรายที่ไทยเลิกใช้ไปแล้ว เช่น อลามอล อันเป็นชื่อการค้าของสารเฮปตาคลอ สาร

กำจัดแมลง ที่มีพิษตกค้างยาวนาน 20-30 ปี โดยประเทศไทยประกาศเป็นสารเคมีต้องห้ามตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน 2531 เป็นต้น

อารี วิบูลย์พงศ์ นักวิชาการประจำศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร (MCC) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (<http://www.ftawatch.org> สืบค้นเมื่อ 7 ธ.ค.2550) พบว่า ผลกระทบจากการเปิดเสรีไทย-จีนทำให้กระเทียมจีนเข้ามาตีตลาดไทย โดยในช่วง 3 เดือนหลังเปิดเสรีกับจีน (ตุลาคม-ธันวาคม 2546) จีนส่งกระเทียมเข้าไทยเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 87 ส่งผลให้ราคากระเทียมเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 69 โดยศูนย์วิจัยมีข้อเสนอแนะต่อรัฐบาลไทยให้ใช้มาตรการของ WTO มาสะกัดการทุ่มตลาดหรือ โจมตีสินค้าไทย และรัฐบาลควรหามาตรการเป็นข้อกีดกันสินค้าเกษตรของจีนบ้าง นอกจากนี้ การที่รัฐใช้มาตรการลดพื้นที่เพาะปลูกกระเทียมอาจใช้ไม่ได้ผลเพราะเป็นการเปลี่ยนพฤติกรรมเกษตรกรไทย จากการติดตามผลกระทบเอฟทีเอในพื้นที่ฝาง แม่สาย ไชยปราการที่มีการปลูกกระเทียมเป็นจำนวนมาก พบว่า การลดพื้นที่ปลูกกระเทียมของเกษตรกร โดยให้ปลูกพืชอื่นทดแทนเป็นเรื่องยาก เกษตรกรปรับตัวไม่ทันโดยเฉพาะด้านเทคนิคและความชำนาญในการปลูกพืชชนิดอื่น เกษตรกรอำเภอไชยปราการบอกว่าถ้าไม่ให้ปลูกกระเทียมก็ไม่ว่าจะไปประกอบอาชีพอะไร เพราะปลูกกระเทียมมากกว่าครึ่งชีวิต จนรู้สึกว่าการเทียมเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ฉะนั้นการปรับเปลี่ยนไปปลูกชนิดอื่นก็เท่ากับว่าต้องเริ่มต้นใหม่ ในช่วงที่ผ่านมาแม้ว่าราคากระเทียมจะขึ้นลงบ้างเป็นเรื่องปกติ บางปีได้เงินมาก บางปีได้เงินน้อยก็พอถัวเฉลี่ยกันไป เรียกว่าพออยู่ได้ไม่ต้องออกไปหางานทำนอกชุมชน นอกจากนี้อำเภอไชยปราการยังถือเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมกับการปลูกกระเทียมที่สุด เพราะมีอากาศค่อนข้างเย็น และน้ำอุดมสมบูรณ์เมื่อเทียบกับพื้นที่อื่น ทำให้ได้ผลผลิตดี การขุดขายจากภาครัฐที่ให้ลดพื้นที่ปลูกกระเทียมเพียงไร่ละ 1,500-2,500 บาท เกษตรกรยืนยันว่าไม่สามารถช่วยแก้ปัญหาได้ มีเกษตรกรบางรายที่ลดพื้นที่ปลูกกระเทียมแล้ว แต่ยังไม่ได้รับค่าชดเชย และบางส่วนก็ได้รับค่าชดเชยเพียงแค่ไร่ละ 500 บาท ซึ่งสะท้อนว่ามีการคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่รัฐ

เกษตรกรคิดว่าวิธีการแก้ไขปัญหารัฐบาลใช้เงินเป็นหลัก ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาที่ไม่ตรงจุด ตัวอย่าง เมื่อวันที่ 20 ก.ค.2547 คณะรัฐมนตรีอนุมัติงบประมาณ 10,000 ล้านบาท เป็นระยะเวลา 10 ปี ตั้งแต่ปี 2547-2548 เพื่อลดผลกระทบการเปิดเสรี กองทุนดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาโครงสร้างเกษตร พัฒนาประสิทธิภาพการผลิต เพิ่มผลผลิตต่อหน่วย ตลอดจนพัฒนาคุณภาพสินค้าให้ได้มาตรฐาน โดยเกษตรกรผู้ปลูกกระเทียมเห็นว่าปัญหาของผู้ปลูกกระเทียมไม่ได้อยู่ที่ไม่ได้พัฒนาคุณภาพการผลิต คุณภาพกระเทียมไทยว่าดีกว่าของจีน แต่ผู้บริโภคไม่ได้มองเรื่องคุณภาพ มองที่ราคาถูกกว่าเป็นหลัก ยิ่งไปกว่านั้นการนำเงินมาให้ชาวบ้านยิ่งซ้ำเติมให้ชาวบ้านเป็นหนี้สินมากขึ้นเช่นเดียวกับกองทุนหมู่บ้าน การแก้ปัญหาที่ถูกทางคือทำอย่างไรไม่ให้จีนทุ่มตลาดกระเทียม

ต่างหาก ส่วนพ่อค้า และสหกรณ์ที่เคยรับซื้อกระเทียมจากคนในชุมชนเองก็ประสบปัญหาเช่นกัน เพราะกระเทียมจำนวนมากที่รับซื้อมาก็ยังกองอยู่ในโกดัง ต้องรอจังหวะเวลาที่จะขาย คือรอจนกว่ากระเทียมจีนจะเข้ามาน้อยลง ราคากระเทียมเพิ่มสูงขึ้น อย่างไรก็ตามก็ไม่อาจเก็บไว้นานจนเกินไป การเก็บกระเทียมเป็นเวลานานหมายถึงค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น จากกระเทียมสดที่ซื้อช่วงฤดูเก็บเกี่ยว ในราคาราวกิโลกรัมละ 6.50 - 7 บาท ต้นทุนค่าแรงมัดแขนให้แห้งตกกิโลกรัมละ 1.50 บาท กระเทียมสด 3 กิโลกรัม ทำเป็นกระเทียมแห้งได้ประมาณ 1 กิโลกรัม หมายความว่าต้นทุนกระเทียมแห้งต่อกิโลกรัมประมาณ 25 บาท ราคากระเทียมแห้ง ณ เวลาที่ทำการสำรวจอยู่ที่ 18 บาทต่อกิโลกรัม พ่อค้าที่อำเภอไชยปราการบอกว่าหากพ้นเดือนตุลาคม ปี 2547 แม้ว่าราคากระเทียมไม่ขึ้นก็จำเป็นต้องขายกระเทียมขาดทุน ทั้งนี้โกดังของตนเองรับซื้อกระเทียมจากชาวบ้านในหมู่บ้านมานานหลายสิบปี มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน จะให้ปฏิเสธไม่รับซื้อกระเทียมจากชาวบ้านเลยก็ไม่ได้ อย่างไรก็ตามก็ต้องรับซื้อแม้ว่าจะขายไม่ออกก็ตาม

คณะกรรมการการเศรษฐกิจการพาณิชย์และอุตสาหกรรม วุฒิสภา (2548) ทำการวิจัยเรื่อง อนาคตสินค้าส่งออกของไทยภายใต้กรอบ WTO เพื่อวิเคราะห์ความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมส่งออกที่สำคัญของไทยทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อให้ภาคเอกชนและภาครัฐทราบสภาพการแข่งขันของไทยในตลาดโลกในช่วงที่ผ่านมา และเพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของไทยก่อนที่ตลาดการค้าโลกจะมีการเปิดเสรีการค้าอย่างเต็มที่ตามข้อตกลงการค้าในองค์การการค้าโลก (World Trade Organization : WTO) ในปี 2548 เก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิด้วยการจัดเสวนาผู้ประกอบการรายอุตสาหกรรม ส่วนข้อมูลทุติยภูมิได้จากเอกสารทางวิชาการ และเว็บไซต์ ตัวเลขสถิติที่นำมาวิเคราะห์เชิงปริมาณได้จาก World Trade Atlas และ Trade Analysis System จากกรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวัดความสามารถในการแข่งขันของสินค้าส่งออกไทยเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่นในตลาดการค้าเสรีจากส่วนแบ่งตลาด (market share) และค่าความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ (Revealed Comparative Advantage หรือ RCA) ของสินค้าไทยแต่ละประเภท ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงปริมาณ ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีวิเคราะห์ SWOT คัดเลือกประเภทอุตสาหกรรม 12 ชนิด โดยพิจารณาจากมูลค่าการส่งออก สัดส่วนการส่งออก และอัตราการขยายตัวของการส่งออก โดยมีสินค้าทางการเกษตร 4 ชนิด ได้แก่ อาหารทะเลกระป๋องและแปรรูป ข้าว กุ้ง และมันสำปะหลัง

ผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า อุตสาหกรรมอาหารทะเลกระป๋องและแปรรูป ข้าว กุ้ง และมันสำปะหลังของไทยมีความสามารถในการแข่งขันในเกณฑ์ดี และดีมาก และตลาดร้อยละ 57 มีสัญญาณของความไม่แน่นอนและลดลง มีอุตสาหกรรม 4 ชนิดที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยที่

อุตสาหกรรมทางการเกษตรมีเพียง 1 ชนิด คือ มันสำปะหลัง ส่วนอาหารทะเลกระป๋องและแปรรูป ข้าว และกุ้ง กลับเป็นอุตสาหกรรมที่ตลาดมีความไม่ชัดเจนสูง

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า ความตกลงด้านการเปิดเสรีสินค้าเกษตรที่ผ่านมาไม่ส่งผล ด้านลบต่อข้าวและมันสำปะหลัง แต่กลับส่งผลช่วยให้ไทยมีโอกาสจำหน่ายข้าวและมันสำปะหลังได้ จำหน่ายในตลาดที่เคยมีข้อจำกัด เช่น ข้าวที่ญี่ปุ่น และอินโดนีเซีย มันสำปะหลังในสหภาพยุโรป ข้อตกลงแกตต์ (General Agreement on Tariffs and Trade : GATT) จะทำให้มีการนำเข้าชิ้นส่วน และวัตถุดิบมากขึ้น และจะส่งผลกระทบต่อพัฒนาอุตสาหกรรมต่อเนื่องซึ่งส่วนใหญ่เป็นวิสาหกิจ ขนาดกลางและขนาดย่อม เพราะผู้ประกอบการขนาดใหญ่โดยเฉพาะบริษัทข้ามชาติย่อมมีแนวโน้ม นำเข้าชิ้นส่วนและวัตถุดิบมากกว่าพัฒนาอุตสาหกรรมต่อเนื่องภายในให้ประเทศไทยหากไม่มีสิ่งจูงใจ ส่วนมาตรการตอบโต้การทุ่มตลาด (Anti Dumping : AD) และมาตรการตอบโต้การอุดหนุนภายใน (Countervailing duty : CVD) มักถูกนำมาใช้กับประเทศกำลังพัฒนาที่มีส่วนแบ่งตลาดในประเทศคู่ค้าสูง การพยายามรักษาสวนแบ่งตลาดมิให้สูงจนผิดปกติจะเป็นวิธีหนึ่งของการหลีกเลี่ยงไม่ให้ถูกใช้ มาตรการดังกล่าว ซึ่งทำให้ประเทศกำลังพัฒนา รวมทั้งไทยมีข้อจำกัดในการขยายตลาดในประเทศที่ พัฒนาแล้ว ทำให้ผู้ประกอบการต้องแสวงหาตลาดใหม่แทนการทุ่มเทเพิ่มยอดส่งออกจากประเทศ พัฒนาประเทศใดประเทศหนึ่ง ความตกลงที่กำหนดให้ประเทศสมาชิกยกเลิกการกำหนดให้ใช้ ชิ้นส่วนหรือวัตถุดิบที่ผลิตภายในประเทศ ส่งผลให้กลุ่มผู้ผลิตสินค้าสำเร็จรูปที่ส่วนใหญ่ได้รับการ ส่งเสริมการลงทุนย่อมมีอิสระที่จะเปลี่ยนไปใช้ชิ้นส่วนหรือวัตถุดิบนำเข้าเพื่อทดแทนวัตถุดิบใน ประเทศมากขึ้น กลุ่มผู้ผลิตชิ้นส่วนที่อยู่ได้ด้วยมาตรการคุ้มครองของภาครัฐ และผู้ผลิตขนาดเล็กและ กลางที่ไม่สามารถแข่งขันกับชิ้นส่วนนำเข้าได้จะได้รับผลกระทบถึงขั้นปิดกิจการ